

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут гуманітарної підготовки та державного управління
Кафедра публічного управління та адміністрування

Карабет Дмитро Володимирович

УДК 352.07

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
**ПОСИЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ І ГРОМАДСЬКОСТІ У ВИРІШЕННІ
МІСЦЕВИХ ПРОБЛЕМ
(НА ПРИКЛАДІ БОГОРОДЧАНСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ)**

Публічне управління та адміністрування
281 «Публічне управління та адміністрування»

_____ **Д.В. Карабет**

Науковий керівник: **Мосора Лариса Степанівна, к.держ.упр., доцент**

Допущено до захисту:

Завідувач кафедри,
д.держ.упр., професор

_____ **І.П. Лопушинський**

Рецензент:

к.держ.упр., доцент

_____ **М.П. Баран**

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Івано-Франківськ – 2025

АНОТАЦІЯ

Карабет Д. В. Посилення взаємодії органів місцевого самоврядування і громадськості у вирішенні місцевих проблем (на прикладі Богородчанської селищної територіальної громади). – Рукопис.

Магістерська робота за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2025.

У магістерській роботі висвітлено суть проблеми взаємодії органів місцевого самоврядування і громадськості у контексті вирішення місцевих проблем в сучасній Україні. Проведено детальний аналіз формування демократичної моделі громадянського суспільства в Україні, досліджено механізм реалізації громадських ініціатив, потребу у розширенні співпраці органів місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства в контексті європейського вибору держави.

Розкрито основні напрямки удосконалення співпраці громадського суспільства з органами публічного управління, підвищення ефективності діяльності громадських організацій.

Ключові слова: громадянське суспільство, громадська організація, інститути держави, децентралізація, місцеве самоврядування, територіальна громада.

ANNOTATION

Karabet D. V. Strengthening the interaction between local governments and the community in solving local problems (on the example of the Bohorodchany settlement territorial community). – Manuscript.

Master's Research Paper for the specialty 281 «Public Administration». – Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. – Ivano-Frankivsk, 2025.

The master's thesis highlights the essence of the problem of interaction between local governments and the public in the context of solving local problems in modern Ukraine. A detailed analysis of the formation of a democratic model of civil society in Ukraine was carried out, the mechanism for implementing public initiatives, the need to expand cooperation between local governments and civil society institutions in the context of the European choice of the state were investigated.

The main directions of improving cooperation between civil society and public administration bodies and increasing the efficiency of public organisations are revealed.

Keywords: civil society, public organisation, state institutions, decentralisation, local self-government, territorial community.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	9
1.1 Основні моделі взаємодії між громадянським суспільством та публічною владою.....	9
1.2 Нормативно-правове забезпечення ефективної взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів місцевого самоврядування.....	16
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ НАЛАГОДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	29
2.1 Аналіз механізмів взаємодії громадянського суспільства з органами місцевого самоврядування в Україні.....	29
2.2 Проблеми та фактори впливу на налагодження взаємодії між громадянським суспільством і органами місцевого самоврядування (на прикладі Богородчанської територіальної громади).....	35
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	47
3.1 Пропозиції щодо забезпечення рівних умов підтримки та розвитку громадських організацій та ініціатив.....	47
3.2 Перспективи посилення взаємодії громадянського суспільства з органами місцевого самоврядування в процесах повоєнної відбудови України.....	54
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65

ВСТУП

Актуальність теми. Громадянське суспільство в Україні завжди відіграло особливу роль. Масовий Народний Рух України підготував суспільство до позитивного голосування за незалежність України після розпаду Радянського Союзу. І в незалежній Україні роль громадянського суспільства на певних етапах її історії була вирішальною. Саме громадянське суспільство на переломних етапах історії врятувало країну від загрози авторитарного режиму (Помаранчева революція), від зміни проєвропейського вектору розвитку (Революція Гідності).

Основою громадянського суспільства є правосвідомі громадяни та їх добровільні об'єднання, існування яких регулюється не політичною владою, а самоврядуванням, вільним волевиявленням громадян та правом. Громадянське суспільство має складну і рухливу структуру: це сукупність соціальних груп, індивідів, їх об'єднань та інститутів (сім'я, школа, церква, добровільні об'єднання, клуби, спілки, громадські організації, рухи, політичні партії), взаємодія яких регулюється правом. Сутність громадянського суспільства полягає в тому, що воно є результатом узгодження інтересів і відносин, які формуються між індивідами та створеними ними об'єднаннями, що існують і діють в ринкових умовах.

Розвиток механізмів взаємодії держави і громадянського суспільства зумовлений тим, що, перш за все, необхідно вдосконалити існуючі відносини між державним і громадським секторами. Для цього, відповідно, мають бути визначені нові форми такої співпраці, створені умови, що сприятимуть подальшому розвитку інститутів громадянського суспільства, а також посилені гарантії у забезпеченні громадянам їх конституційних прав на участь в процесах державного управління. Тривалий час Міністерство юстиції України розробляло проект документа, який мав би визначити

взаємодію держави і громадянського суспільства в Україні, подібно до аналогічних європейських угод, що визначають принципи, форми та засади співпраці органів державної влади з неурядовими організаціями. Однак ця версія концепції так і не була винесена на обговорення у Верховній Раді України. Натомість на сьогодні прийнято низку інших важливих документів, спрямованих на налагодження партнерських відносин між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та організаціями громадянського суспільства. Ключова роль зв'язків з громадськістю під час функціонування органів державної влади полягає у створенні та формуванні позитивного іміджу органів влади, що безпосередньо впливає на створення сприятливого середовища для ефективної взаємодії обох сторін. Слід констатувати, що в Україні триває пошук інноваційних форм оптимізації взаємодії державних і самоврядних органів та інститутів громадянського суспільства.

На фоні цього контексту виникає необхідність ретельного аналізу та дослідження проблем, що перешкоджають ефективній взаємодії громадянського суспільства та органів місцевої влади. Це дослідження спрямоване на ретельний розгляд взаємодії між громадянським суспільством та місцевою владою, висвітлення існуючих нормативних та організаційних умов.

Проблема становлення і розвитку громадянського суспільства активно досліджувалася і продовжує досліджуватися науковцями різних галузей, зокрема істориками, політологами, фахівцями у сфері державного управління. Лише детально вивчаючи проблематику взаємодії можна грамотно проаналізувати певні процеси у суспільстві. Дослідженнями з розвитку громадянського суспільства в Україні займалися такі професіонали як М. Бойчук, М. Ващенко, О. Герасименко, Г. Зеленько, А. Колодій, В. Моргун, А. Руденко, В. Яблонський та інші.

Мета роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні шляхів налагодження взаємодії громадянського суспільства з органами місцевого самоврядування.

Відповідно до мети визначено наступні завдання:

дослідити основні моделі взаємодії між громадянським суспільством та владою;

розглянути нормативно-правове забезпечення ефективної взаємодії громадянського суспільства та органів місцевого самоврядування;

вивчити існуючі механізми щодо залучення громадянського суспільства до вирішення місцевих проблем;

визначити фактори впливу на взаємодію між суспільством та органами місцевого самоврядування;

окреслити перспективи налагодження конструктивної взаємодії громадянського суспільства з органами місцевого самоврядування в процесах повоєнної відбудови України.

Об'єкт дослідження – взаємодія громадянського суспільства з органами місцевого самоврядування.

Предмет дослідження – механізми взаємодії органів місцевого самоврядування і громадськості у вирішенні місцевих проблем (на прикладі Богородчанської селищної територіальної громади).

Методи дослідження. Під час проведення дослідження використано методи аналізу та синтезу, аналогії та порівняння, моделювання та прогнозування, що дало змогу прослідкувати значимість дослідження взаємодії організацій громадянського суспільства з органами місцевого самоврядування, пояснити важливість розвитку громадянського суспільства в Україні, налагодження ефективної співпраці між органами публічної влади та неурядовими організаціями як складової становлення правової держави.

Наукова новизна дослідження полягає у визначенні проблемних моментів взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів

місцевого самоврядування.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження та пропозиції можуть бути використанні в практиці при налагодженні взаємодії органів місцевого саморядування та громадськості. Ряд пропозицій можуть сприяти підвищенню ефективності владно-громадської співпраці як фактору розвитку громадянського суспільства в Україні.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 70 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

1.1 Основні моделі взаємодії між громадянським суспільством та публічною владою

Проблема становлення і розвитку громадянського суспільства на сьогодні в Україні набуває як науково-теоретичної, так і суспільно-практичної ваги. З одного боку, необхідно визначити реальний ступінь присутності праворегулюючої функції у відносинах держави і суспільства, а з другого, дослідити реальні механізми, процеси і тенденції, які оптимізують шляхи розвитку цих інститутів в нашій країні. Тільки у такий спосіб можна як розв'язати низку нагальних проблем сьогодення у цій сфері, так і уникнути небажаних сценаріїв на шляху будівництва правової держави та громадянського суспільства в майбутньому.

Активізація громадянського суспільства, формування правової держави стали потребою становлення державності. Значення громадянського суспільства в системних перетвореннях сприяє підвищенню наукового та практичного інтересу до питання співвідношення ідеї, поняття, концепту громадянського суспільства.

Вивчення особливостей взаємодії інститутів держави та громадянського суспільства являє собою один із найсучасніших напрямів соціально-політичної галузі досліджень, об'єктом якого є держава, громадянське суспільство, а також моделі та відповідні механізми і процедури їх взаємодії¹.

¹ Антонова Л. В., Лізаковська С. В. Оцінка механізмів взаємодії органів публічної влади з громадськістю в системі державного управління. *Державне управління : удосконалення та розвиток*. 2018. № 7. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/7_2018/7.pdf.

Громадянське суспільство є особливим суб'єктом державного управління. На всіх етапах розвитку країни громадянське суспільство було рушієм прогресивних змін, гарантом демократії та європейського вибору. При цьому, безумовно, необхідно враховувати той факт, що місцеве самоврядування є важливою функціональною складовою громадянського суспільства. Саме через місцеве самоврядування починається реалізація всього, що пов'язано з поняттям місцевої демократії, а місцева демократія є основою демократії в цілому.

Правова держава може бути розбудованою лише там, де наявні інститути громадянського суспільства, в центрі якого перебуває людина, її права, свободи та інтереси. Отже, це держава, в якій юридичними засобами справді забезпечено максимальне здійснення, охорона та захист основних прав і свобод людини.

Розглядаючи саме визначення, варто зауважити, що громадянське суспільство – це сукупність незалежних від держави, а також комерційних та інших організацій, що діють на основі громадянської ініціативи і репрезентують інтереси громадян. Це суспільна сила, що створює простір для саморегулювання та самоврядування громади. Іншими словами, громадянське суспільство – суспільство, в основі якого лежить розгалужена мережа незалежних від держави інституцій, об'єднань та організацій, створених самими громадянами для виявлення й здійснення різних громадських ініціатив, задоволення своїх суспільних потреб та обстоювання колективних інтересів. Воно містить у собі сім'ю і приватну сферу, тобто «третій сектор» суспільства паралельно з державою та бізнесом. Елементами громадянського суспільства є різні об'єднання (професійні, творчі, спортивні, конфесійні тощо), що охоплюють всі сфери суспільного життя ².

² Енциклопедія сучасної України. ред. кол. : І. М. Дзюба (співгол.), А. І. Жуковський (співгол.), М. Г. Железняк (відпов. секр.) та ін. Київ : НАН України. 2014.700 с.

У Великому енциклопедичному юридичному словнику³ зазначено, що *«громадянське суспільство – суспільство з розвиненими економічними, політичними, духовними та іншими відносинами і зв'язками, яке взаємодіє з державою та функціонує на засадах демократії і права. Побудова громадянського суспільства є метою суспільного розвитку, засобом всебічного забезпечення інтересів, прав та свобод людини і громадянина».*

Перший етап розвитку ідеї громадянського суспільства базується на концепціях «природного права» та суспільного договору. Згідно з цими концепціями, громадянське суспільство приходить на зміну «природному стану», в якому панує культ сили і «боротьба всіх проти всіх». Перехід до громадянської (тобто політичної) держави супроводжується укладенням суспільної угоди або договору, на основі якого народ і влада будують свої подальші відносини. «Природно-правовий» період розвитку ідеї громадянського суспільства пов'язаний з іменами Платона, Аристотеля, Ф. Бекона, Г. Гроція, Т. Гоббса, Д. Локка, Б. Спінози, Ж.-Ж. Руссо, П. Гольбаха, Д. Дідро, Ш. Монтеск'є, С. Пуфендорфа, Х. Томаса та інших. Другий етап розвитку ідеї громадянського суспільства пов'язаний із зростанням раціоналізації суспільного життя. У цей період у центрі уваги ідеологів перебувають вже не відносини між «природним станом» і громадянським суспільством, а громадянським суспільством і державою. Найбільший внесок у розробку цих проблем зробили В. Гумбольдт, Ф. Гізо, А. Сміт, І. Кант, А. Токвіль. Третій етап у розвитку ідеї громадянського суспільства починається наприкінці ХІХ-на початку ХХ ст., коли відбувається подальша диференціація суспільних наук, у тому числі інституціоналізація соціологічної науки і перетворення її на самостійну науку про суспільство. У цей період змінюється саме розуміння громадянського суспільства. Окремі елементи теоретичної конструкції

³ Великий енциклопедичний юридичний словник. / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид., переробл. і допов. К. : Вид-во Юрид. думка, 2012. 1020 с.

ідеального суспільного устрою, заснованого на природному праві та суспільному договорі, починають проявлятися у сфері соціальної реальності.

Четвертий етап розвитку ідеї громадянського суспільства починається з початку ХХ століття. У цей час складаються умови для переходу від дихотомії «громадянське суспільство – держава» до формули «особистість – громадянське суспільство – держава». Громадянське суспільство вже розглядається багатьма дослідниками як посередник між особистістю і приватною сферою суспільного життя, з одного боку, і державою, її інститутами, з іншого. В останні роки ХХ століття спостерігається тенденція поступової відмови науковців від суто раціоналістичного тлумачення громадянського суспільства та використання більш складних теоретичних конструкцій⁴.

Так, представники Франкфуртської школи, а також прихильники екзистенційно-феноменологічної традиції досліджують проблему відчуження людини, вторгнення в її життєвий простір держави та інших інститутів суспільства. Загалом, коротко оцінюючи еволюцію концепції громадянського суспільства, можна зробити низку висновків. По-перше, незважаючи на різні концепції та підходи до розуміння сутності громадянського суспільства, вчені та філософи XVII-XIX ст. у своїх поглядах мають деякі спільні критерії, які виражаються в ототожненні держави і громадянського суспільства, необхідності укладення суспільного договору між людьми з метою встановлення порядку і розвитку цивілізованого суспільства. Суспільний договір розглядається багатьма філософами цього періоду як найважливіша умова формування громадянського суспільства. По-друге, дослідження європейської суспільно-політичної думки показує, що основою громадянського суспільства є загальнолюдські цінності, природні права людини, серед яких право на життя, свободу, власність, майно та інші. Громадянське суспільство не існує ні всередині, ні поза державою. Гегель

⁴ Datsii N., Zaitseva L., Kravchenko O. Development of civil society as an institution of public authority. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/9_2020/3.pdf.

вважав, що громадянське суспільство знаходиться десь «посередині між сім'єю і державою». Головним елементом у вченні Гегеля про громадянське суспільство є людина, її роль, функції, позиції. Громадянське суспільство, за Гегелем, – це система індивідів, груп і соціальних інститутів, які не залежать від політичної влади держави. По-третє, в середині XIX ст. поряд з ліберально-демократичним трактуванням громадянського суспільства з'явилося інше – марксистське, в деяких суттєвих аспектах протилежне ліберально-демократичному. Відмінною рисою марксизму в розумінні громадянського суспільства є чітке розмежування інтересів держави і громадянського суспільства, в основі якого Маркс вбачав особливий тип особистості, що характеризується такими рисами, як особиста незалежність, індивідуальна свобода, самоцінність кожної людини. Нарешті, по-четверте, в сучасній літературі громадянське суспільство розглядається як необхідний і раціональний спосіб людського співіснування, заснований на розумі і волі. Воно існує в рамках свободи громадянських інтересів. В його основі лежить людина, яка взаємодіє з іншими членами суспільства. Справедливо зазначити, що хоча громадянське суспільство є системою, що самоорганізується, його прогрес є більш успішним, якщо держава створює для нього сприятливі умови.

Громадянське суспільство – це цілісна саморегульована система зв'язків і відносин, що об'єднує громадян у формі матеріальних і матеріалізованих недержавних утворень, до яких належать: сім'я, приватні навчальні заклади, всі види релігійних конфесій, політичні партії, рухи, асоціації, спілки, фонди, громадські об'єднання, в тому числі громадські організації, недержавні комерційні підприємства різних організаційно-правових форм, трудові колективи, фермерські (селянські) господарства, недержавні засоби масової інформації (засоби масової комунікації), правозахисні рухи, клуби за інтересами та інші об'єднання громадян⁵.

⁵ Datsii N., Zaitseva L., Kravchenko O. Development of civil society as an institution of public authority. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/9_2020/3.pdf.

Належна взаємодія громадянського суспільства і держави можлива лише за існування правової держави, демократичного політичного режиму, розвиненості й самодостатності інститутів громадянського суспільства. Звідси можна зробити висновок, що очевидним є взаємозв'язок демократії і громадянського суспільства, як факторів, що супроводжують одне одного. Однак, цей взаємозв'язок представляє собою більше складне і багатогранне явище, аніж може здатись на перший погляд. Визнається, що демократія виступає основою функціонування громадянського суспільства, яке, в свою чергу, є наріжним каменем реальної і дієвої демократії. Організації громадянського суспільства можуть здійснювати свій вплив на органи державної влади і процес прийняття державно-політичних рішень лише в демократичному суспільстві. Такий вплив може відбуватись як через окремі інститути в цілому, так і через окремих представників ОГС⁶.

Особливості взаємодії громадянського суспільства і держави, а також механізми цієї взаємодії залежать від особливостей концептуальної моделі демократії в конкретній державі. В рамках даного підходу наголос робиться на аналізі даної взаємодії в межах різних моделей демократії. Так, ліберальна модель демократії, що передбачає надання пріоритету індивідуальним правам та свободам особистості як в політичній, так і в інших сферах суспільного життя, зосереджує свою увагу на захисті індивіда від будь-якого втручання держави. Цей підхід наголошує на необхідності поступового зменшення рівня політичної участі громадян, зниження їх громадсько-політичної активності, послаблення будь-якого впливу на органи державної влади з боку більшості населення, а також передбачає певну деполітизацію громадян з огляду відсутності потреби будь-яким чином підпадати під юрисдикцію держави, навіть пасивну.

⁶ Кудряченко А., Зеленько Г. & Толстов С. Роль міжнародних організацій у діяльності інститутів громадянського суспільства в Україні. Аналітична доповідь. К. : Державна установа Інститут всесвітньої історії НАН України, 2015. С. 36.

Модель соціальної демократії включає в себе не лише політичну складову, а й соціально-економічну. Дана модель вводить категорії справедливості та солідарності в державно-громадянські відносини. Інститути громадянського суспільства в межах даної моделі виконують, головним чином, просвітницькі й ідеологічні функції. Основне їхнє завдання полягає у насадженні в суспільстві уявлень про необхідність керуватись не лише власними потребами, а й потребами соціуму і середовища, у якому перебувають громадяни ⁷.

Модель корпоративної демократії основним суб'єктом демократичної політики визначає обмежену кількість ОГС, які володіють певною монополією в тій чи іншій сфері суспільного життя. Тобто, що більшими матеріальними і виробничими активами оперують ті чи інші організації, об'єднання чи асоціації громадян, то більш наближеним вони є до процесу прийняття державно-політичних рішень. В межах даної моделі вбачається спорідненість з попередньою конкурентною моделлю, адже присутній елемент кастовості, і диференціації на основі неформальних для політики критеріїв. Тому, варто відмітити особливість корпоративної моделі, яка полягає у економічному, або бізнес-спрямуванні діяльності відповідних ІГС. В решті аспектів, особливості не є значущими. Модель партиципаторної демократії в якості основоположної засади свого існування бере постулат про некомпетентність представницьких інститутів, про їх необізнаність у реальних проблемах громадян. Мовляв, пересічні індивіди краще знають власні потреби, і можуть захистити свої інтереси без їх викривлення представниками ОГС. Таким чином, в рамках даної моделі визнається необхідним залучення широких верств населення до участі в процесі прийняття державно-політичних рішень, а також формування в органах ГС

⁷ Герасименко О. Інституційні механізми взаємодії громадянського суспільства і держави : спроба структуризації. *Аспекти публічного управління*. 2023. Том 11. № 3.

потенціалу щодо залучення і участі громадян в ньому ⁸. Дана модель відрізняється від попередніх тим, що спирається на основний принцип демократії – принцип народного суверенітету. Однак, з іншого боку, це значно розпорошує структуру ГС, і розмиває межі компетенцій окремих інститутів.

Розвиток громадянського суспільства в Україні є складним та багатогранним процесом, який потребує взаємодії різних структур та суб'єктів суспільства, у тому числі держави, громадських організацій та громадян. Цей процес потребує постійної підтримки та розвитку, щоб забезпечити зростання громадської активності і підвищення рівня демократії та свободи в країні.

1.2 Нормативно-правове забезпечення ефективної взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів місцевого самоврядування

Розбудова правової держави можлива за умови функціонування інституту громадянського суспільства, особливе місце в якому посідають громадські організації, як зазначалося попередньому підрозділі роботи.

Стаття 36 Конституції України проголошує, що *«громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захист своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей»* ⁹.

Основним нормативно-правовим актом, що закріплює правові та організаційні основи функціонування громадських організацій є закон

⁸ Яблонський В., Корнієвський О. & Вознюк П. Громадянське суспільство України : сучасний стан і перспективи впровадження європейських стандартів взаємодії з державою : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. К. : НІСД, 2014.

⁹ Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

України «Про громадські об'єднання»¹⁰, який набув чинності 1 січня 2013 року.

Відповідно до статті 1 закону України «Про громадські об'єднання»: *громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів.*

За організаційно-правовою формою громадське об'єднання створюється як громадська організація або громадська спілка. Громадською організацією є громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи. Громадською спілкою є громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права та членами (учасниками) якого можуть бути юридичні особи приватного права та/або фізичні особи. Громадське об'єднання може здійснювати свою діяльність зі статусом юридичної особи або без статусу юридичної особи. Громадське об'єднання зі статусом юридичної особи є неприбутковим (некомерційним) товариством, для якого одержання прибутку не є основною метою.

Відповідно до статті 22 закону України «Про громадські об'єднання»¹¹ *Держава забезпечує дотримання прав громадських об'єднань. Втручання органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб у діяльність громадських об'єднань, а також втручання громадських об'єднань у діяльність органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб не допускається, крім випадків, передбачених законом. Органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування можуть залучати громадські об'єднання до формування та*

¹⁰ Про громадські об'єднання : закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.

¹¹ Про громадські об'єднання : закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.

реалізації державної політики, вирішення питань місцевого значення, зокрема, шляхом проведення консультацій з громадськими об'єднаннями з важливих питань державного і суспільного життя, розроблення проектів нормативно-правових актів, утворення при органах державної влади, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, у роботі яких братимуть участь представники громадських об'єднань. Проведення в установленому порядку консультацій з громадськими об'єднаннями щодо проектів нормативно-правових актів, які стосуються правового статусу, діяльності та фінансування громадських об'єднань, є обов'язковим. Державний контроль і нагляд за дотриманням громадськими об'єднаннями законодавства покладається на органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в установленому порядку.

При створенні та реєстрації громадські організації користуються нормативною базою для правомірної реєстрації своєї діяльності з дотримання чинного законодавства та нормативної бази зокрема:

Податковий кодекс України ¹².

Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» ¹³.

Наказ Міністерства юстиції від 09.02.2016 року № 359/5 «Про затвердження Порядку державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи» ¹⁴.

Наказ Міністерства юстиції від 11.11.2016 року № 3268/5 «Про затвердження форм заяв у сфері державної реєстрації юридичних осіб,

¹² Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

¹³ Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.

¹⁴ Про затвердження Порядку державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи : наказ Міністерства юстиції від 09.02.2016 року № 359/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0200-16#Text>.

фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»¹⁵.

На необхідність взаємодії з інститутами громадянського суспільства звертається увага і у законі України «Про місцеве самоврядування в Україні»¹⁶. Так, відповідно до статті 9 закону члени територіальної громади мають право ініціювати розгляд у раді (в порядку місцевої ініціативи) будь-якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування. Порядок внесення місцевої ініціативи на розгляд ради визначається представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади з урахуванням вимог Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Місцева ініціатива, внесена на розгляд ради у встановленому порядку, підлягає обов'язковому розгляду на відкритому засіданні ради за участю членів ініціативної групи з питань місцевої ініціативи.

Відповідно до статті 54¹ закону¹⁷ *Староста затверджується у відповідному старостинському окрузі сільською, селищною, міською радою на строк її повноважень за пропозицією відповідного сільського, селищного, міського голови, що вноситься за результатами громадського обговорення (громадських слухань, зборів громадян, інших форм консультацій з громадськістю), проведеного у межах відповідного старостинського округу.*

Після припинення повноважень сільських, селищних, міських рад старости продовжують здійснювати свої повноваження до затвердження нових старост у порядку, встановленому Законом.

Кандидатура (кандидатури) старости вноситься (вносяться) на громадське обговорення (громадські слухання, збори громадян, інші форми консультацій з громадськістю) сільським, селищним, міським головою та вважається погодженою з жителями відповідного старостинського округу,

¹⁵ Про затвердження форм заяв у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : наказ Міністерства юстиції від 11.11.2016 року № 3268/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1500-16#Text>.

¹⁶ Про місцеве самоврядування в Україні : закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>.

¹⁷ Про місцеве самоврядування в Україні : закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>.

якщо в результаті громадського обговорення (громадських слухань, зборів громадян, інших форм консультацій з громадськістю) отримала (отримали) підтримку у старостинському окрузі з кількістю жителів:

1) до 1500 – більше 20 відсотків голосів жителів від загальної кількості жителів відповідного старостинського округу, які є громадянами України і мають право голосу на виборах;

2) від 1500 до 10 тисяч – більше 17 відсотків голосів;

3) від 10 тисяч до 20 тисяч – більше 14 відсотків голосів;

4) від 20 тисяч до 30 тисяч – більше 10 відсотків голосів;

5) більше 30 тисяч – більше 7 відсотків голосів жителів від загальної кількості жителів відповідного старостинського округу, які є громадянами України і мають право голосу на виборах.

Не пізніше ніж за три дні до початку громадського обговорення кандидатури (кандидатур) старости на офіційному веб-сайті сільської, селищної, міської ради оприлюднюється оголошення про початок такого обговорення із зазначенням відомостей про кандидатуру (кандидатури) старости.

За результатами проведеного громадського обговорення (громадських слухань, зборів громадян, інших форм консультацій з громадськістю) кандидатури (кандидатур) старости складається протокол, який має містити такі відомості: дата (період) і місце проведення громадського обговорення (громадських слухань, зборів громадян, інших форм консультацій з громадськістю), кількість жителів відповідного старостинського округу, які є громадянами України і мають право голосу на виборах, відомості про кандидатуру (кандидатури) старости, кількість учасників громадського обговорення (громадських слухань, зборів громадян, інших форм консультацій з громадськістю), які підтримали відповідну кандидатуру (кожного із кандидатів), із зазначенням прізвища, власного імені (усіх власних імен) та по батькові (за наявності), числа, місяця і року

народження, серії та номери паспорта громадянина України (тимчасового посвідчення громадянина України – для осіб, недавно прийнятих до громадянства України), що засвідчується підписом таких учасників.

Результати громадського обговорення кандидатури (кандидатур) старости оприлюднюються на офіційному веб-сайті сільської, селищної, міської ради не пізніше ніж на третій день після встановлення результатів такого обговорення.

Кандидатура старости відповідного старостинського округу, не підтримана сільською, селищною, міською радою, не може бути повторно внесена для затвердження в цьому старостинському окрузі протягом поточного скликання відповідної сільської, селищної, міської ради.

Порядок проведення громадського обговорення (громадських слухань, зборів громадян, інших форм консультацій з громадськістю) кандидатури (кандидатур) старости затверджується сільською, селищною, міською радою¹⁸.

14 травня 2024 року Президент України підписав закон № 3590-IX «Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо забезпечення прозорості місцевого самоврядування»¹⁹.

Запропоновані положення дозволяють більш ефективно використовувати ресурси громади та місцевої ради, оперативно інформувати мешканців про прийняті рішення та актуальну інформацію про діяльність, майно та ресурси громади, що сприятиме розвитку та зміцненню громади.

Реалізація положень закону позитивно вплине на спроможність, прозорість та підзвітність органів місцевого самоврядування, дозволить розвантажити ради від запитів щодо обґрунтування прийнятих рішень та сприятиме залученню громадян до вирішення місцевих справ.

Серед змін, передбачених документом, є такі:

¹⁸ Про місцеве самоврядування в Україні : закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>.

¹⁹ Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо забезпечення прозорості місцевого самоврядування. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3590-20#Text>.

Відеофіксація пленарних засідань ради та засідань постійних комісій ради.

Оприлюднення відеозаписів сесій, які транслювалися на офіційному веб-сайті ради або за допомогою інших засобів (Facebook, YouTube тощо).

Пряма трансляція пленарних засідань ради та засідань постійних комісій ради (після припинення воєнного стану) в мережі Інтернет у режимі реального часу.

Збереження відеозаписів сесій з подальшим зберіганням не менше 5 років.

Оприлюднення проектів порядку денних, висновків, рекомендацій та протоколів засідань постійних комісій ради з результатами поіменного голосування.

Оприлюднення на єдиному державному веб-порталі відкритих даних та на офіційних веб-сайтах органів місцевого самоврядування публічної інформації про об'єкти власності, регулярне оновлення такої інформації, в тому числі результатів інвентаризації²⁰.

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну було введено в дію указ Президента України «Про правовий режим воєнного стану»²¹ та було закрито доступ до державних реєстрів та відповідно і до даних для фізичних та юридичних осіб задля збереження та недопущення зовнішнього втручання, адже нажалі війна триває і на цифровому полі також. Це мало свої наслідки для громадських організацій. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 06 березня 2022 року «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах

²⁰ Law on Transparency of Local Self-Government : What Will Change in Communities. URL: <https://communities.org.ua/en/novyny/law-on-transparency-of-local-self-government-what-will-change-in-communities>.

²¹ Про правовий режим воєнного стану : указ Президента України від № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

воєнного стану»²² державна реєстрація проводилася виключно державними реєстраторами юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців, посадовими особами Міністерства юстиції, його територіальних органів, включеними до затвердженого Міністерством юстиції переліку державних реєстраторів та посадових осіб, якими в умовах воєнного стану проводиться державна реєстрація.

Станом на сьогодні доступ до реєстрів відновлено, що відповідно дає можливість громадському суспільству як отримувати інформацію, так і функціонувати в правовому полі.

Україна продовжує розробляти та впроваджувати ініціативи, спрямовані на забезпечення прозорості впливів на владу, а також розширення можливостей для участі громадян у формуванні державної політики. 20 червня 2024 року Верховна Рада України прийняла ще один закон, спрямований на досягнення цієї мети – закон України «Про публічні консультації»²³ (підписаний Президентом України 17 жовтня 2024 року. Закон набуде чинності через 12 місяців після закінчення або скасування воєнного стану.

Прийнятий закон України «Про публічні консультації» регулює питання проведення консультацій з громадськістю суб'єктами таких консультацій з питань розроблення, формування та реалізації державної політики у відповідній сфері, вирішення питань місцевого значення шляхом підготовки проектів програмних документів, нормативно-правових актів (далі – проекти актів) з метою узгодження громадських та приватних інтересів.

Суб'єктами таких консультацій є

Народний депутат України, а також комітет Верховної Ради України;

Кабінет Міністрів України, міністерства та інші центральні органи

²² Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 06.04.2022 № 209. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-%D0%BF#Text>.

²³ Про публічні консультації : закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3841-20#Text>.

виконавчої влади, місцеві органи виконавчої влади;

орган влади Автономної Республіки Крим;

орган місцевого самоврядування;

державний колегіальний орган, що забезпечує формування та/або реалізує державну політику;

Національний банк України;

інший державний орган під час здійснення ним повноважень відповідно до закону;

підприємство, установа, організація, саморегулювальна організація під час виконання ними своїх статутних повноважень.

Водночас, законом передбачено низку питань, на які вимоги цього Закону не поширюються (і, відповідно, проведення публічних консультацій не передбачено), до яких відносяться:

суспільні відносини, пов'язані з: призначенням виборів і референдумів; внесенням місцевої ініціативи, проведенням громадських слухань, загальних зборів громадян; здійсненням заходів із забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, зокрема, в частині введення воєнного стану та оголошення мобілізації; забезпеченням реалізації зовнішньої політики;

суспільні відносини, що виникають відповідно до Бюджетного кодексу України;

підготовка проекту акта: індивідуальної дії, організаційно-розпорядчого характеру; про утворення або припинення діяльності органу державної влади, консультативно-дорадчого органу, органу місцевого самоврядування; Центральної виборчої комісії з питань організації підготовки та проведення виборів і референдумів; що стосуються міжнародних договорів; щодо надання гуманітарної допомоги іноземним державам у зв'язку з ліквідацією наслідків стихійного лиха; у сфері державного регулювання ринків фінансових послуг; що містять директиви, доручення та технічні завдання для участі делегацій у заходах міжнародного

характеру;

підготовка проектів регуляторних актів відповідно до закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»;

підготовка проектів актів у частині положень, що містять інформацію з обмеженим доступом, відповідно до вимог законів України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації».

Стаття 9 закону ²⁴ передбачає три можливі форми проведення публічних консультацій, які можуть використовуватися одночасно::

електронні консультації, які проводяться шляхом оприлюднення консультаційного документа на онлайн-платформі для проведення публічних консультацій та/або на офіційному веб-сайті суб'єкта публічних консультацій з питань, що стосуються предмета консультацій;

адресні консультації, які проводяться шляхом надсилання заінтересованим особам консультаційного документа, проведення опитування, анкетування;

публічні обговорення, які проводяться шляхом проведення публічних заходів (зустрічей у формі круглих столів, слухань, конференцій, фокус-груп, зборів, нарад, Інтернет, відеоконференцій).

Для всіх проектів актів обов'язковими є лише електронні консультації. Адресні консультації проводяться додатково до електронних консультацій за рішенням суб'єкта публічних консультацій для з'ясування позиції заінтересованих осіб щодо предмета публічних консультацій, зокрема в частині впливу на інтереси таких осіб. Що стосується громадських обговорень, то ця форма публічних консультацій є обов'язковою у випадках, коли проект акта стосується:

конституційних прав, свобод і обов'язків громадян;

інтересів територіальних громад, реалізації повноважень органів

²⁴ Про публічні консультації : закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3841-20#Text>.

місцевого самоврядування;

запровадження нового регулювання у певній сфері суспільних відносин, у зв'язку з чим у заінтересованих осіб виникають нові права або обов'язки, надаються пільги чи встановлюються обмеження для цих осіб;

питання фінансування, правового статусу, надання пільг або встановлення обмежень для громадських об'єднань, професійних спілок або їх об'єднань, творчих спілок або їх об'єднань, благодійних, релігійних організацій, асоціацій органів місцевого самоврядування, органів самоорганізації населення, інших непідприємницьких товариств, суб'єктів господарювання, їх об'єднань, організацій роботодавців, їх об'єднань, саморегулювних організацій;

визначення стратегічних цілей, пріоритетів і завдань у відповідній сфері державної політики, у вирішенні питань місцевого значення, зокрема, у проектах державних і регіональних програм економічного, соціального та культурного розвитку, рішеннях щодо їх виконання;

питання, що впливають на стан навколишнього природного середовища, екологічну, біологічну, генетичну безпеку.

Орган місцевого самоврядування проводить громадське обговорення акта, якщо він:

стосується делегування повноважень органів місцевого самоврядування;

передбачає надання пільг, переваг або встановлення обмежень для окремих суб'єктів господарювання;

стосується стратегічного плану розвитку територіальної громади та змін до нього;

стосується символіки територіальної громади.

Строк проведення публічних консультацій обчислюється з дня оприлюднення документа для проведення консультацій або його отримання заінтересованою стороною від суб'єкта публічних консультацій (у разі

проведення адресних консультацій) і встановлюється суб'єктом публічних консультацій. При цьому такий строк не може бути меншим ніж 15 днів, якщо інше не передбачено законом або міжнародними договорами України²⁵.

У контексті адаптації вітчизняного законодавства до стандартів Європейського Союзу важливого значення набувають міжнародні нормативно-правові акти, на основі яких визначаються правові засади розгляду та вирішення звернень громадян. Вбачається, що закріплення інституту звернень у міжнародних нормативно-правових актах викликано необхідністю забезпечення певних гарантій неухильного виконання чинних законів усіма членами суспільства. До таких основних міжнародних нормативно-правових актів слід віднести такі як:

Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року²⁶ – цей документ передбачає, що кожна людина має право на: ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом (стаття 8);

свободу переконань і свободу вираження поглядів, що включає свободу вільно дотримуватися своїх переконань і свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів (ст. 19);

участь в управлінні своєю країною (стаття 21).

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року²⁷ – стаття 34 передбачає реалізацію права на оскарження, згідно з якою особи мають право в разі порушення їхніх прав звертатися до суду;

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня

²⁵ Про публічні консультації : закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3841-20#Text>.

²⁶ Загальна декларація прав людини : Міжнародний документ від 10.12.1948 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

²⁷ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Міжнародний документ від 04.11.1950 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

1966 року ²⁸ – передбачає, що кожна держава-учасниця зобов'язується забезпечити: ефективний засіб правового захисту, навіть якщо порушення було вчинене особами, які діяли як офіційні особи; щоб право на правовий захист для будь-якої особи, яка потребує такого захисту, було встановлено компетентними судовими, адміністративними чи законодавчими органами або будь-яким іншим компетентним органом, передбаченим правовою системою держави; розвивати можливості для судового захисту тощо.

Хартія основних прав Європейського Союзу від 7 грудня 2000 року ²⁹ – передбачає, що кожен громадянин Союзу або фізична чи юридична особа, яка проживає чи має зареєстрований офіс у державі-члені, може подавати петиції до Європейського Парламенту з метою реалізації права на звернення (ст. 44).

²⁸ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Міжнародний документ від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042.

²⁹ Хартія основних прав Європейського Союзу : Міжнародний документ від 07.12.2000 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_524.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ НАЛАГОДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

2.1 Аналіз механізмів взаємодії громадянського суспільства з органами місцевого самоврядування в Україні

Прослідковуючи розвиток громадянського суспільства в Україні протягом останніх років виділяється ряд важливих тенденцій. З одного боку, спостерігається розвиток громадянського суспільства як незалежного та впливового фактора суспільного прогресу. З іншого боку, держава виявляє тенденцію співпрацювати з громадянським суспільством, активно формуючи його розвиток «зверху». Цей процес визначено прийняттям законів та нормативно-правових актів, які регулюють засади взаємодії. Початок цьому покладено затвердженням у 2012 році Стратегії державної політики щодо сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та Плану першочергових заходів для його реалізації.

У сфері нормативно-правового забезпечення відбувалося постійне удосконалення процесів розвитку громадянського суспільства в Україні з метою його наближення до відповідних європейських стандартів. Серед ключових досягнень слід відзначити прийняття в дію Закону України «Про громадські об'єднання»³⁰ та інших нормативно-правових актів, яке стало активним засобом цього наближення з січня 2013 року. Також успішно реалізувалися положення Закону України «Про доступ до публічної інформації»³¹. Громадські ради при органах виконавчої влади та місцевому самоврядуванні відзначалися активною участю в процесах роботи. Участь

³⁰ Про громадські об'єднання : закон України від 04.07.2013 № 406-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4572-17>.

³¹ Про доступ до публічної інформації : закон України від 14.05.2013 № 224-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

України у міжнародній Ініціативі «Партнерство «Відкритий уряд» сприяла посиленню відкритості та публічності в процесах державного управління. Зокрема, у різних регіонах країни поширилася практика розробки та прийняття регіональних програм розвитку громадянського суспільства.

На даний час в Україні діє Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики»³², який визначає основні вимоги до організації і проведення органами виконавчої влади консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики. Відповідно до положень Порядку, консультації з громадськістю проводяться з метою залучення громадян до участі в управлінні державними справами, надання можливості для їх вільного доступу до інформації про діяльність органів виконавчої влади, а також забезпечення гласності, відкритості та прозорості діяльності зазначених органів, а їх проведення має сприяти налагодженню системного діалогу ОВВ з громадськістю, підвищенню якості підготовки рішень з важливих питань державного і суспільного життя з урахуванням громадської думки, створенню умов для участі громадян у розробленні проектів таких рішень. Порядком також визначено, що консультації з громадськістю проводяться з питань, що стосуються суспільно-економічного розвитку держави, реалізації та захисту прав і свобод громадян, задоволення їх політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, а їх результати враховуються органом виконавчої влади під час прийняття остаточного рішення або в подальшій його роботі. Ключовим елементом консультацій з громадськістю є орієнтовний план проведення таких консультацій з урахуванням основних завдань, визначених Програмою

³² Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#n30>.

діяльності Кабінету Міністрів України, Державною програмою економічного і соціального розвитку України, планом законопроектних робіт та іншими документами, а також результатів проведення попередніх консультацій з громадськістю.

Відповідно, на сьогодні спостерігається тенденція все більш широкого залучення організацій громадянського суспільства до процесу формування державної політики є об'єктивною в реалізації. Варто зазначити, що більшість стратегічних документів, зокрема плани пріоритетних дій Кабінету Міністрів України, починаючи з 2016 року, розробляються у постійній співпраці з організаціями громадянського суспільства і, в першу чергу, з тими, що долучилися до Реанімаційного пакету реформ. У зв'язку з цим зростає потреба у доступності, підзвітності та відповідальності влади, посилення механізмів контролю в антикорупційних та інших питаннях, чутливих до громадської думки.

Такі механізми, як консультації з громадськістю, участь у громадських радах, робочих групах, громадська експертиза та моніторинг, громадські слухання, інформаційні запити до органів державної влади тощо, використовуються для взаємодії влади та громадянського суспільства. Разом з тим, потенціал аналітичного та експертного середовища, профспілкових організацій, організацій роботодавців у формуванні змісту державної політики залишається сьогодні недостатньо реалізованим.

Система зв'язків з громадськістю, яка є невід'ємною частиною діяльності органів публічної адміністрації в демократичних країнах, насамперед у державах-членах Ради Європи, забезпечує ефективну взаємодію рівноправних і взаємозалежних суб'єктів суспільного життя.

Особливо важливою проблемою в розбудові громадянського суспільства в Україні, яка потребує негайного вирішення та постійної уваги, є концептуальне обґрунтування та практична нормативна регламентація взаємодії громадянського суспільства з державою. Розмежування їх

повноважень, що має місце в будь-якому суспільстві, не означає їх протистояння, протиборства чи антагонізму, хоча таке часто трапляється навіть у демократичних державах. Взаємодія зазначених суб'єктів окреслює різні способи організації людського співіснування, заснованого на зіткненні, узгодженні та гармонізації інтересів індивідів. Так формується активне суспільство.

Громадянське суспільство як суспільство громадян, що є рівними в своїх правах, суспільство, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага, є базисом держави, де держава, в свою чергу, захищає демократичні принципи самоврядування всіх недержавних організацій, які безпосередньо формують громадянське суспільство. Для цивілізованого розвитку обох феноменів необхідно створити надійний, ефективний та гармонійний механізм їх взаємодії та взаємозбагачення³³.

При розгляді питання становлення в Україні громадянського суспільства і правової держави в аспекті забезпечення конституційних прав людини і громадянина, головним завданням держави є насамперед реалізація прав і свобод особи. Але, аналізуючи цей аспект конституційного права в сучасній Україні, є всі підстави стверджувати, що права і свободи особи, незважаючи на ґрунтовне їх закріплення та детальну регламентацію в Конституції України, поки що не стали дійсно вищою соціальною цінністю для держави (стаття 3 Конституції України), що, по-перше, зумовлено колишньою історією нашої держави, яка упродовж тривалого часу була тоталітарною, а, по-друге, нинішніми складними політичними та соціальними проблемами.

В українському суспільстві права людини є важливим ціннісним еталоном, який, на жаль, має дуже декларативне наповнення: хоча вони й закріплені в Конституції України, але їх поки що важко втілити в життя, оскільки держава і суспільство не в змозі напрацювати ефективні правові

³³ Кравцова З. С. Окремі аспекти взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 46-49.

механізми їх визнання, легалізації, реалізації, гарантування, охорони та захисту. І причина тут не тільки в історичних традиціях українського суспільства, де права людини не займали гідного місця ні в суспільній свідомості, ні в практиці діяльності держави, – а в нестабільній ситуації перехідного періоду, неналежній правосвідомості громадян, їхньому правовому нігілізмі та інфантилізмі, відсутності можливостей поліпшити добробут людей. До того ж, державні бюрократичні структури поки що не зацікавлені в задоволенні прав людини. Занепокоєння власними інтересами затуляє від них конституційні вимоги, згідно з якими дотримання і захист прав людини виступає головним обов'язком держави.

В Україні, що вже має розвинене і соціально стратифіковане індустріальне суспільство, проблема побудови громадянського суспільства співпадає в часі з процесом розбудови держави. Але, на жаль, соціокультурним тлом для цих процесів є залишки радянського світогляду. Тому інструментом побудови нового суспільства може бути лише держава, точніше, демократична держава³⁴. Бо саме діяльність держави є серцевиною, ядром, центром, домінантою, концептом організації та трансформації соціуму у громадянське суспільство.

Сьогодні першорядним стає також завдання ефективної творчої взаємодії всіх самоврядних елементів організації суспільства в цілому – і держави, і місцевого самоврядування, і громадянського суспільства.

Одна з головних цілей демократичних перетворень в Україні полягає в тому, щоб стимулювати розвиток громадянського суспільства. Основну роль у цьому має відіграти налагоджений механізм правового регулювання³⁵.

Саме тому, важливо розуміти, що основними завданнями, які має вирішувати державна політика – сприяння розвитку громадянського

³⁴ Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text>.

³⁵ Держава і громадське суспільство, алгоритм взаємодії. URL: <https://www.prostir.ua/?news=derzhava-i-hromadyanske-suspilstvo-alhorytm-vzajemodiji>.

суспільства, більшість експертів вважають законодавче закріплення різних форм демократії участі. Причому правова база створення та діяльності організацій громадянського суспільства (ОГС) має формуватись за європейськими стандартами. Державою мають бути також створені умови для здійснення ОГС ефективного громадського контролю за діяльністю органів влади.

Найбільш ефективним правовим механізмом стимулювання розвитку громадянського суспільства у світі є регулювання таких інструментів демократії участі, як громадська ініціатива, громадська законодавча ініціатива, що дає можливість громадянам безпосередньо брати участь у розробці та прийнятті законопроектів, громадський контроль, демократична участь громадськості в управлінні та публічні консультації. Не всі такі механізми можуть бути ефективно використані суб'єктами права на участь. Законодавство містить багато прогалин, деякі з них не відповідають стандартам, викладеним у нормативних актах, а в деяких випадках потребують суттєвих змін. Органи державної влади та місцевого самоврядування не забезпечили створення необхідних правових та організаційних умов для використання механізмів громадської участі. Крім того, з'являються нові механізми громадської участі, які потребують врегулювання. Як наслідок, участь громадян та інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики, вирішенні питань місцевого значення не має системного характеру. Однак не всі такі механізми можуть бути ефективно використані суб'єктами, які мають на це право. Законодавство містить багато прогалин, деякі з них не відповідають стандартам, викладеним у нормативно-правових актах, а в деяких випадках потребують суттєвих змін. Органи державної влади та місцевого самоврядування не забезпечили створення необхідних правових та організаційних умов для використання механізмів громадської участі. Крім того, з'являються нові механізми громадської участі, які потребують

врегулювання. Як наслідок, участь громадян та інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики, вирішенні питань місцевого значення не має системного характеру.

В основі діяльності держави щодо розвитку громадянського суспільства лежить повага до його автономії. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, уникаючи втручання у формування та діяльність інститутів громадянського суспільства, повинні створювати сприятливі умови для розвитку громадських ініціатив, використовувати прозорі механізми підтримки діяльності інститутів громадянського суспільства, впроваджувати інструменти участі громадськості у прийнятті та реалізації рішень. Питання належного застосування механізмів участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики на національному та регіональному рівнях, вирішенні питань місцевого значення, створення сприятливого та безпечного середовища для діяльності інститутів громадянського суспільства та їх членів, розширення співпраці цих інститутів з державою та бізнесом, диверсифікації фінансових джерел підтримки інститутів громадянського суспільства, розвитку волонтерської діяльності тощо.

2.2 Проблеми та фактори впливу на налагодження взаємодії між громадянським суспільством і органами місцевого самоврядування (на прикладі Богородчанської територіальної громади)

Гармонійна взаємодія існуючих у єдиному соціумі держави, місцевого самоврядування та громадянського суспільства необхідна також і для зміцнення загальногуманістичних ідеалів, відродження в індивідів та їхніх об'єднань віри в справедливість державних інститутів. Слід зазначити, що в певних колах українського суспільства (політична еліта, інтелігенція, мале та середнє підприємництво тощо) поступово зріє розуміння того, що становлення інститутів громадянського суспільства має вирішальне значення не тільки для позитивних наслідків політичної модернізації в Україні, а й для

рішучих перетворень в економічній сфері, а головне – для створення умов функціонування соціальної, а потім і правової демократичної держави. При цьому домінантним тут є формування в суспільній свідомості розуміння того, що основні функції громадянського суспільства проявляють себе через інтеграцію соціуму, введення можливих соціальних конфліктів у цивілізовані рамки, створення середовища, в якому формується суспільно активний індивід.

Отож розглянемо окремі особливості організації взаємодії з громадськими організаціями на прикладі Богородчанської селищної територіальної громади.

Богородчанська селищна територіальна громада утворена на території Івано-Франківського району Івано-Франківської області і є однією із 62 громад області. Богородчанська ТГ утворена відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територіальних громад Івано-Франківської області»³⁶.

У складі громади 1 селище (Богородчани) і 16 сіл, шістьом з яких надано статус гірських (села Глибоке, Горохолин Ліс, Жураки, Старуня, Ластівці, Хмелівка). Загальна чисельність населення Богородчанської об'єднаної територіальної громади станом на 01 січня 2024 р. **26404**, з них 7832 особи проживають в гірських населених пунктах (29,6 % від загальної кількості зареєстрованого населення громади). Площа громади – 252,4 км², вона об'єднала 12 старостинських округів³⁷. Карта громади зображена на рис. 2.1.

³⁶ Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Івано-Франківської області : розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 р. № 714-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/714-2020-%D1%80#Text>.

³⁷ Паспорт Богородчанської селищної територіальної громади станом на 01.01.2024 р. URL: https://bogo-rada.gov.ua/?page_id=17332.

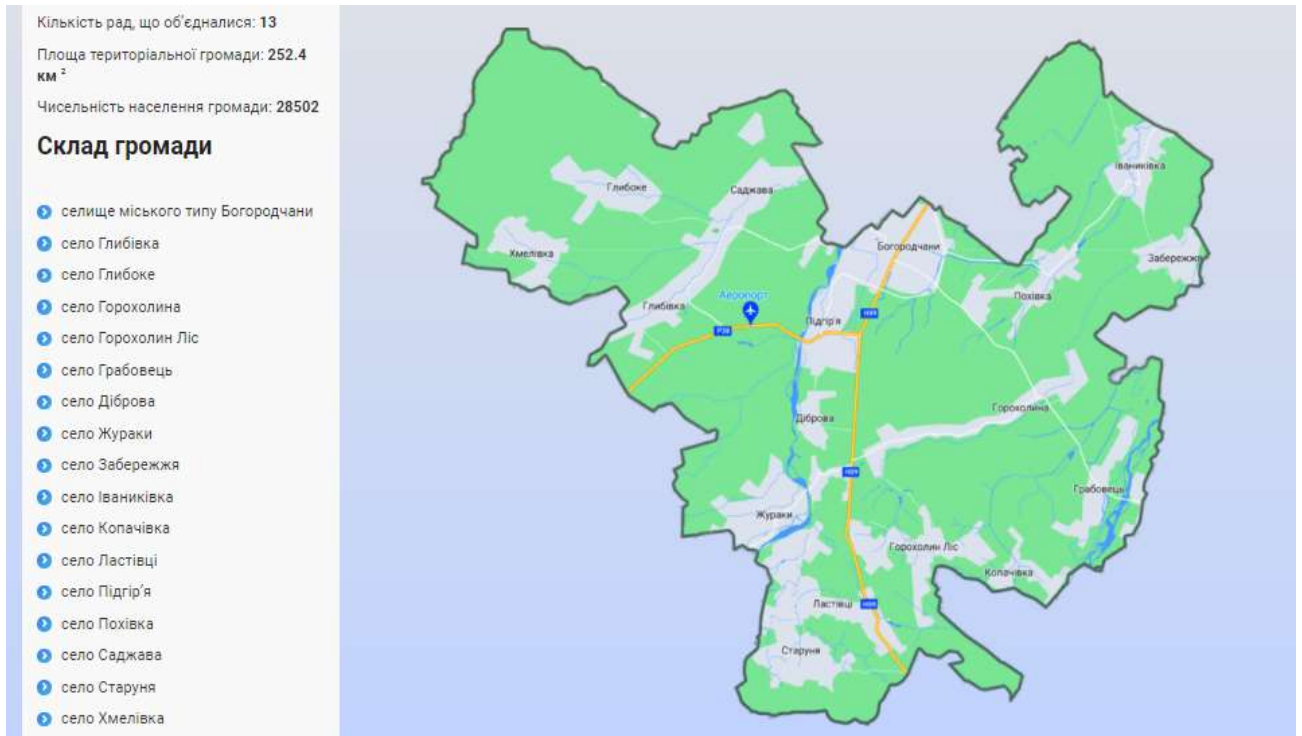

Рис. 2.1 – Карта Богородчанської територіальної громади³⁸

Адміністративним центром даної територіальної громади є селище Богородчани, яке знаходиться у 18-ти кілометрах від міста Івано-Франківська. Громада межує з Івано-Франківською, Лисецькою, Старобогородчанською, Дзвиняцькою, Солотвинською, Надвірнянською, Переріслянською, Новицькою, Рожнятівською, Перегінською територіальними громадами.

Голову територіальної громади обрано 2020 р. У виконавчому комітеті на сьогодні працює 31 особа, серед яких: голова громади, керуючий справами виконавчого комітету Богородчанської селищної ради (секретар виконавчого комітету), секретар Богородчанської селищної ради, перший заступник Богородчанського селищного голови, заступник Богородчанського селищного голови, старости с. Горохолина та с. Горохолов Ліс, с. Забережжя, с. Іванківка, с. Грабовець, с. Похівка, с. Жураки, с. Старуня та с. Ластівці, с. Підгір'я та с. Діброва, с. Глибівка, с. Глибоке, с. Саджава, с. Хмелівка.

Крім того, в громаді діє управління «Центр надання адміністративних послуг»; відділ реєстрації; управління земельних ресурсів та екології; відділ

³⁸ Карта Богородчанської селищної територіальної громади. URL: <https://bogo-rada.gov.ua>.

землеустрою; відділ економічного розвитку, інвестицій та інфраструктури; загальний відділ; організаційний відділ; відділ обліку і звітності; юридичний відділ; відділ з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення; сектор архітектури та містобудування; сектор державного архітектурно-будівельного контролю; сектор військового обліку; сектор управління персоналом; відділ освіти, молоді та спорту; фінансове управління; відділ бюджетної політики; відділ бухгалтерського обліку і звітності; сектор прогнозування та аналізу доходів, кадрової роботи та інформаційного забезпечення; відділ культури, туризму, національностей та релігій; служба у справах дітей; сектор з питань сімейних форм виховання дітей; управління «Центр надання соціальних послуг»; відділ соціального захисту населення; відділ соціальної роботи; відділ соціального обслуговування населення; відділ бухгалтерського обліку, кадрової роботи та інформаційного забезпечення. По гендерному розподілу у виконавчому комітеті працює 23 чоловіка та 8 жінок.

До депутатського корпусу громади входить 26 депутатів. Серед депутатів представники таких партій: Європейська солідарність – 5; ВО «Свобода» – 4; За майбутнє – 3; Слуга народу – 2; ВО «Батьківщина» – 3; Удар Віталія Кличка – 2; Об'єднання «Самопоміч» – 4; ВО «Платформа громад» – 3. Розподіл посад між чоловіками та жінками такий: 7 жінок та 19 чоловіків. Усі повноваження між головою, виконавчим комітетом депутатським корпусом чітко розподілені відповідно до норм законодавства.

Серед постійних комісій ради є комісії: 3 питань бюджету, фінансів та планування соціально-економічного розвитку (7 депутатів); 3 питань земельних відносин, лісового господарства, природних ресурсів та екології (5 депутатів); з питань житлово-комунального господарства, комунальної власності, інфраструктури, транспорту, зв'язку, будівництва та архітектури (5 депутатів); 3 питань освіти, культури, охорони здоров'я, соціальної політики та молоді і спорту, захисту прав учасників війни та їх сімей (5

депутатів); 3 питань регламенту, депутатської етики, законності та правопорядку (3 депутатів).

Депутат місцевої ради відіграє особливу роль у місцевому самоврядуванні, оскільки він наділений унікальними за своїм впливом повноваженнями як в органах місцевого самоврядування, так і за їхніми межами (у своєму виборчому окрузі).

Структуру статусу депутата місцевої ради складають такі елементи:

функції (основні напрями й види діяльності) депутата;

форми роботи і повноваження (права й обов'язки) депутата;

гарантії реалізації депутатських повноважень;

відповідальність депутата.

Найважливішою функцією депутата місцевої ради є представницька функція. Як представник інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу депутат місцевої ради зобов'язаний виражати і захищати інтереси відповідної територіальної громади та її частини – виборців свого виборчого округу, виконувати їх доручення в межах своїх повноважень, наданих законом, брати активну участь у здійсненні місцевого самоврядування. Важливою є контрольна функція депутата.

У виборчому окрузі депутат місцевої ради зобов'язаний:

1) підтримувати зв'язок з виборцями, відповідною територіальною громадою, трудовими колективами і громадськими організаціями, які висунули його кандидатом у депутати місцевої ради, а також колективами інших підприємств, установ, організацій, незалежно від форми власності, органами місцевого самоврядування, місцевими органами виконавчої влади, розташованими на відповідній території;

2) не рідше одного разу на півріччя інформувати виборців про роботу місцевої ради та її органів, про виконання планів і програм економічного і соціального розвитку, інших місцевих програм, місцевого бюджету, рішень ради і доручень виборців;

3) брати участь у громадських слуханнях з питань, що стосуються його виборчого округу, в організації виконання рішень ради та її органів, доручень виборців, у масових заходах, що проводяться органами місцевого самоврядування на території громади або виборчого округу;

4) вивчати громадську думку; вивчати потреби територіальної громади, інформувати про них раду та її органи, брати безпосередню участь у їх вирішенні;

5) визначити і оприлюднити дні, години та місце прийому виборців, інших громадян; вести регулярний, не рідше одного разу на місяць, прийом виборців, розглядати пропозиції, звернення, заяви і скарги членів територіальної громади, вживати заходів щодо забезпечення їх оперативного вирішення.

Відповідно до рішення Богородчанської селищної ради від 21.10.2021 р. № 932-11/2021³⁹ утворено Молодіжну раду при Богородчанській селищній раді (далі – Молодіжна рада), яка є консультативно-дорадчим органом, створеним для здійснення координації заходів, пов'язаних із забезпеченням проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації молодіжної політики, сприяння участі молоді населених пунктів Богородчанської територіальної громади у формуванні та реалізації молодіжної політики громади в усіх сферах життя молоді, координації спільної діяльності молодіжних громадських організацій, інститутів громадянського суспільства та органів місцевого самоврядування, що займаються реалізацією молодіжної політики та активізації участі молоді у політичному, соціальному та економічному житті громади.

Основними завданнями Молодіжної ради є: 1) сприяння: участі молоді у процесі розроблення, прийняття актів селищної ради та її посадових осіб щодо вирішення питань місцевого значення у молодіжній сфері та контролю за їх виконанням; залученню молоді до вирішення питань соціально-

³⁹ Карта Богородчанської селищної територіальної громади. URL: <https://bogo-rada.gov.ua>.

економічного, політичного та культурного життя територіальної громади шляхом участі у розробленні та виконанні місцевих програм у молодіжній сфері; консолідації молодіжного руху на території Богородчанської селищної територіальної громади; співпраці селищної ради з громадськими об'єднаннями та їх відокремленими підрозділами, органами студентського та учнівського самоврядування, релігійними, благодійними організаціями, творчими спілками, професійними спілками та їх об'єднаннями, асоціаціями, організаціями роботодавців та їх об'єднаннями, органами самоорганізації населення, недержавними засобами масової інформації, іншими невідприємницькими товариствами та установами, легалізованими відповідно до законодавства (далі інститути громадянського суспільства) щодо вирішення питань місцевого значення у молодіжній сфері; 2) сприяння узгодженості дій селищної ради у вирішенні питань, пов'язаних із життям молоді, та її участі в усіх сферах суспільного життя територіальної громади; 3) вивчення, проведення аналізу і прогнозування соціальних процесів у молодіжному середовищі; 4) подання пропозицій щодо визначення та обґрунтування пріоритетних напрямів реалізації державної політики у молодіжній сфері та щодо проведення відповідної роботи на місцевому рівні, вирішення питань місцевого значення у зазначеній сфері; 5) залучення соціально активної молоді до вирішення питань місцевого значення у молодіжній сфері⁴⁰.

Молодіжна рада відповідно до покладених на неї завдань: 1) проводить аналіз ефективності здійснення повноважень селищною радою щодо вирішення питань місцевого значення у молодіжній сфері, у тому числі шляхом моніторингу стану виконання покладених на селищну раду завдань; 2) подає селищній раді для розгляду пропозиції щодо залучення молоді до вирішення питань соціально-економічного, політичного та культурного життя територіальної громади, а також підвищення ефективності рішень

⁴⁰ Карта Богородчанської селищної територіальної громади. URL: <https://bogo-rada.gov.ua>.

селищної ради, які впливають на життя молоді; 3) розробляє для селищної ради рекомендації щодо вирішення питань місцевого значення у молодіжній сфері та надсилає їх на розгляд селищної ради не рідше ніж одного разу на рік; 4) здійснює громадський контроль за врахуванням селищною радою пропозицій та зауважень Молодіжної ради, забезпеченням нею прозорості та відкритості своєї діяльності, доступу до публічної інформації, яка перебуває в її володінні, а також виконанням нею нормативно-правових актів у молодіжній сфері; 5) проводить попередню оцінку та підготовку висновків у вигляді рекомендацій стосовно проєктів актів селищної ради та її посадових осіб щодо вирішення питань місцевого значення у молодіжній сфері; 6) бере участь у розробленні проєктів актів селищної ради та її посадових осіб щодо вирішення питань місцевого значення у молодіжній сфері; 7) розробляє разом з інститутами громадянського суспільства пропозиції щодо фінансування пріоритетних напрямів молодіжної сфери на місцевому рівні, а також надає висновки стосовно ефективності використання бюджетних коштів на виконання місцевих програм, які стосуються питань молоді; 8) сприяє залученню цільового фінансування на виконання молодіжних програм; 9) розробляє та впроваджує механізми взаємодії селищної ради та молодіжних громадських об'єднань на засадах партнерства, відкритості та прозорості; 10) сприяє співпраці інститутів громадянського суспільства, що провадять діяльність у молодіжній сфері на території Богородчанської селищної територіальної громади, ініціативних жителів громади з метою вирішення актуальних питань молоді, узагальнює пропозиції, які надходять від них, та подає їх на розгляд селищній раді ⁴¹.

Молодіжна рада активно залучена в різних соціальних проєктах, її учасники є активними волонтерами і громадськими активістами.

Відповідно до розпорядження Богородчанського селищного голови від 30 липня 2021 року № 156 «Про створення Робочої групи з розроблення

⁴¹ Карта Богородчанської селищної територіальної громади. URL: <https://bogo-rada.gov.ua>.

проектів Стратегії розвитку Богородчанської селищної територіальної громади до 2027 року та Плану заходів з її реалізації» була створена робоча група, в яку увійшли селищний голова Ростислав Заремба, перший заступник селищного голови Олег Білоус, перший проректор Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, професор Олег Мандрик, проректор з науково-педагогічної роботи, професор Максим Карпаш, доцент Валерій Омельченко, завідувач кафедри загальної, інженерної геології та гідрогеології, професор Володимир Хомин та професор кафедри туризму Володимир Гуменюк, керівники структурних підрозділів селищної ради, старости старостинських округів, приватні підприємці. До складу робочої групи було внесено зміни, згідно розпорядження селищного голови від 13.09.2023 р. № 155 «Про новий склад робочої групи з розроблення проектів Стратегії розвитку Богородчанської селищної територіальної громади до 2027 року та Плану заходів з її реалізації». До складу Робочої групи ввійшли працівники та члени виконкому селищної ради, депутати селищної та обласної рад, представники бізнесу.

Експертний супровід забезпечували: Максим Карпаш проректор із міжнародних зв'язків та стратегічного розвитку, професор кафедри архітектури та будівництва Університету Короля Данила, доктор технічних наук, професор, Любомир Ілин проректор із забезпечення якості освіти та цифрової трансформації, доцент кафедри права Університету Короля Данила, кандидат історичних наук, доцент ⁴².

Практична підготовка Стратегії розпочалася у січні 2023 року та тривала по жовтень 2023 року. За цей час було проведено три засідання відповідної робочої групи, консультації з представниками Івано-Франківського регіонального відділення асоціації міст України, опитування представників бізнесу та мешканців громади, а також у процесі стратегічної

⁴² Стратегія розвитку Богородчанської селищної територіальної громади до 2027 року. URL: <https://bogo-rada.gov.ua/wp-content/uploads/2024/01/00.pdf>.

екологічної оцінки з 01 по 31 грудня 2023 року здійснено належне громадське обговорення та консультації з органами виконавчої влади сформованого проекту Стратегії і Звіту про стратегічну екологічну оцінку. Усі засідання робочої групи проводилися у відкритому режимі та режимі онлайн та офлайн, тому усі бажаючі мали можливість брати участь в розробці Стратегії.

На території громади зареєстровано близько п'ятдесят громадських організацій, які представляють широкий спектр громадських інтересів – розвиток громади, молодь, спорт, туризм. Проте, не всі з них здійснюють активну діяльність.

Основними загальними каналами комунікації на території громади є: суспільний часопис Богородчанщини «Слово народу», сайт Богородчанської селищної ради (посилання <https://bogorada.gov.ua>), Інтернет/соціальні мережі.

Упродовж вересня-жовтня 2023 року проведено опитування мешканців Богородчанської селищної територіальної громади, яким було охоплено 113 респондентів, з них 81,4 % становлять жінки. За віковим критерієм серед респондентів найчисельніші групи: від 35 до 50 рр. – 46 %, 21-35 рр. – 31,9%. Рід занять та соціальний статус опитаних: працівник – 46,9 %, службовець – 26,5 %, безробітні – 9,7%, студенти – 6,2 %, приватні підприємці – 4,4 %, пенсіонери – 1,8 %, захисник/захисниця, ветеран війни – 1,8 %, інше (здійснює догляд за похилою особою, вчитель, школярка) – 2,7%. Характеризуючи громаду 8 опитаних мешканців (7,1%) зазначили, що громада немає перспектив, 10 осіб зазначили – «Громада на узбіччі прогресу» (4,4 %) та «Мені важко себе тут реалізувати» (4,4 %), а 25 осіб (22,1 %) обрали варіант «Громада, в якій я просто живу». Водночас майже третина опитаних зазначили, що хочуть щоб в громаді жили їхні діти (31,9 %), а 19,5 % – пишаються своєю громадою, 10,6 % обрали варіант «Громада в яку приємно повернутися».

Планують залишитися у громаді 72,6 % опитуваних, 22,1 % – обрали варіант «Важко відповісти», 5,3% зазначили «Ні». На питання оцінки нинішнього стану окремих показників громади можна було обрати варіанти «незадовільно», «задовільно», «добре», «відмінно». Переважна більшість опитаних «незадовільно» оцінюють стан доріг (51,3%), можливості працевлаштування (42,4 %), інфраструктуру відпочинку та дозвілля (36,2 %); а «задовільно» – якість комунальних послуг (47,7 %), стан тротуарів (44,2 %), умови для започаткування та ведення власного бізнесу – (43,3 %), медичне забезпечення (41,5 %), безпеку мешканців – (40,7 %), екологічний стан (39,8 %), рівень задоволення культурних потреб (38 %). Надання освітніх послуг (47,7 %) та робота дошкільних установ (46%) оцінюється «добре», цим послугам близько 40 голосів віддають «відмінно». На думку опитаних, розвитку громаді найбільше заважає низька якість (відсутність) дорожнього покриття між населеними пунктами громади (51,3%), недостатня громадська ініціативність та активність мешканців (44,2%), безробіття (36,3 %) ⁴³.

Вторгнення російських військ в Україну несе нові виклики, які необхідно вирішити. Війна та її наслідки матимуть величезний вплив на ситуацію в державі в цілому та в громаді зокрема, і як наслідок, на реалізацію Стратегії. Необхідно визначити найважливіші потреби та виклики, які постають перед мешканцями та внутрішньо переміщеними особами і спрямувати заходи з виконання Стратегії на задоволення потреб цих людей.

Мета Стратегії розвитку полягає у створенні для мешканців усіх населених пунктів, які увійшли до складу громади, комфортних умов для проживання, роботи, зайнятості, відпочинку та всебічного розвитку теперішнього і майбутніх поколінь. Об'єднавши зусилля бізнесу, місцевої влади та громадськості Богородчанська громада повинна стати громадою активного дозвілля, оздоровлення та екологічного землеробства.

⁴³ Стратегія розвитку Богородчанської селищної територіальної громади до 2027 року. URL: <https://bogo-rada.gov.ua/wp-content/uploads/2024/01/00.pdf>.

26 вересня 2024 року у Богородчанській громаді реалізовано важливий проєкт – відкрито громадсько-соціальний простір «BogoХаб». Це стало можливим завдяки зусиллям та коштам, співпраці Богородчанської селищної ради, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, БФ «Рокада». «BogoХаб» знаходиться на першому поверсі приміщення відділу освіти, молоді та спорту селищної ради. Тут зроблено ремонт, є всі необхідні меблі, облаштовано місця для проведення конференцій, зустрічей, дозвілля чи роботи ⁴⁴.

Разом з тим, на рівні Богородчанської територіальної громади існує ряд проблем щодо налагодження конструктивної взаємодії з деякими громадськими організаціями в силу існуючих психологічних та соціальних протиріч, небажання керівників окремих організацій активно співпрацювати з керівництвом громади.

Наявна така проблема як слабка роль громадських організацій, що проявляє себе в обмеженій участі громадських організацій у процесі прийняття управлінських рішень та слабка їх взаємодія з органами місцевого самоврядування. Отож на порядку денному стоїть питання створення дієвих механізмів співпраці між органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями.

⁴⁴ У Богородчанах відкрили громадсько-соціальний простір «BOGONAB». URL: <https://bogo-rada.gov.ua/?p=18914>.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1 Пропозиції щодо забезпечення рівних умов підтримки та розвитку громадських організацій та ініціатив

Громадянське суспільство – це сукупність ОГС та інших напівофіційних та неформальних груп, через які люди об'єднуються. Громадянське суспільство – це також сфера або простір, в якому ОГС та інші групи взаємодіють одна з одною та з іншими. Хоча у визначеннях ОГС (та неурядових організацій або НУО), що надаються членами, є спільні риси, існують і відмінності, особливо в тому, якою мірою ці визначення відображають різноманітність суб'єктів громадянського суспільства. Члени організації рідко дають визначення громадянського суспільства. Визначення громадянського суспільства та ОГС не завжди є простим через розмаїття форм організації та об'єднань у секторі громадянського суспільства. Однак, відсутність єдиного визначення може перешкоджати узгодженості дій членів у виконанні пунктів плану дій, запропонованих у цьому дослідженні. Крім того, визначення ОГС та громадянського суспільства, які не є широкими та інклюзивними, можуть заважати членам організації взаємодіяти з широким спектром формальних та неформальних груп, що складають сектор громадянського суспільства ⁴⁵.

Політика щодо роботи з ОГС та громадянським суспільством

Більшість членів мають той чи інший програмний документ, який охоплює їхню роботу з ОГС та громадянським суспільством, а приблизно

⁴⁵ Overview : Enabling civil society through effective development co-operation. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f2aef4ad-en.pdf?expires=1733205586&id=id&accname=guest&checksum=DD451FC27AB3FD35F42573FB135144A3>.

половина з них мають програмні документи щодо громадянського суспільства або ОГС. Тип документу, який, на думку членів, становить політику щодо ОГС чи громадянського суспільства, варіюється і включає законодавство, політику, стратегію, настанови, принципи та плани дій. Політики зазвичай розробляються, а іноді й контролюються в консультаціях з ОГС. Документ про політику ОГС та/або громадянського суспільства необхідний для забезпечення прозорості основи, яка формулює цілі організації та шляхи роботи з ОГС та громадянським суспільством. Окрім заклику до розробки політики щодо ОГС та/або громадянського суспільства, ОГС закликають до більшої інтеграції міркувань громадянського суспільства, включаючи питання громадянського простору, в широкий спектр політик країн-членів з метою посилення узгодженості політики. Сфери політики, які б виграли від охоплення питань громадянського суспільства, включають зовнішню політику та політику щодо інвестицій приватного сектору, торгівлі, міграції, безпеки, оподаткування та цифрових технологій.

Цілі роботи з ОГС та громадянським суспільством

Члени повинні чітко сформулювати свої цілі роботи з ОГС та громадянським суспільством. В ідеалі, члени мають два типи цілей. Одна з них відображає внутрішню цінність сильного, плюралістичного та незалежного громадянського суспільства. Інша відображає інструментальну цінність ОГС як партнерів-виконавців від імені членів для досягнення цілей розвитку, відмінних від зміцнення громадянського суспільства, і, як правило, в конкретних секторах або темах (наприклад, охорона здоров'я, освіта, демократизація та гендерна рівність). Згідно з відповідями на опитування, майже всі члени мають кілька цілей для роботи з ОГС та громадянським суспільством. Більшість членів мають принаймні два вищезгадані типи цілей. Важливо, що члени переслідують мету зміцнення громадянського суспільства, використовуючи різноманітні фінансові та нефінансові практики для сприяння створенню сприятливого середовища для ОГС та

громадянського суспільства в країнах-партнерах. Підвищення обізнаності громадськості в країнах-членах також є важливою метою для членів організації.

Переваги та недоліки роботи з ОГС та громадянським суспільством

Багато членів організації бачать багато переваг у роботі з ОГС, таких як близькість ОГС до бенефіціарів, їхня здатність охопити людей, які перебувають у вразливому становищі або стикаються з високим ризиком маргіналізації, а також їхня здатність надавати послуги. У той же час, члени організації стикаються з певними труднощами у роботі з ОГС, такими як дублювання та відсутність координації, а також проблеми з демонстрацією та узагальненням результатів. В цілому, однак, опитування показало, що члени організації частіше вказують на переваги, ніж на недоліки роботи з ОГС. Члени організації також частіше визначають переваги ОГС країни-члена або міжнародних ОГС порівняно з перевагами роботи з ОГС країн-партнерів, хоча багато переваг все ж таки приписують ОГС країн-партнерів. Значна і майже однакова кількість членів приписують переваги ОГС, які вони найчастіше обирають, як ОГС країн-членів, так і міжнародним ОГС, а також ОГС країн-партнерів, що свідчить про те, що кожен тип ОГС має потенціал бути цінним партнером для членів.

Революція гідності поклала початок сучасному періоду формування громадянського суспільства в Україні. У цей час нової активності набули процеси формування громадянського суспільства та трансформації демократичної і правової держави ⁴⁶. В суспільстві позитивним проявом є внутрішня консолідація громадян. З одного боку цьому сприяла агресія російської федерації та необхідність захисту своїх територій, а з іншого – бажання реформувати державу та йти обраним шляхом інтеграції з європейською спільнотою.

На підтвердження успіхів формування громадянського суспільства в

⁴⁶ Малаш С. М. Напрями вдосконалення взаємодії з громадськістю органів виконавчої влади. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2017/1-2017/10.pdf>.

Україні можна навести слова Джона Лафа, експерта британського аналітичного центру ChathamHouse, який зазначив, що в Україні присутнє громадянське суспільство, цілеспрямоване і наполегливе. І цього може виявитися достатньо, щоб посунути нинішній політичний клас з вмонтованими в нього олігархічними інтересами та стати більш відкритою 260 країною. Попри сусідство з росією (з усіма наслідками й проблемами), Україна починає все більше усвідомлювати свою близькість до Європи та політично, і економічно, і у неї є шанс перетворитися в успішну країну ⁴⁷.

Потрібно згадати, що в сучасних умовах України невід'ємною частиною стратегії національного розвитку є боротьба з корупцією. Систематичне вдосконалення і реформування антикорупційних заходів важливо для забезпечення ефективності та сталості управлінської системи в цілому ⁴⁸ і це обов'язково принесе плідні результати для суспільства в цілому.

Саме усвідомивши пережиті процеси державотворення із участю нашого покоління, адже ми мали за честь брати участь у таких революціях, які надихали навіть громадян інших держав до позитивних змін у своїх країнах, можемо виокремити певні покрокові орієнтири подальших дій на шляху до покращення демократичних процесів в нашій державі. До цих кроків варто віднести зміцнення антикорупційних органів, що сприятиме розвитку громадськості та довірі до влади. Важливим та позитивним кроком стане підвищення ресурсного та функціонального забезпечення Національного антикорупційного бюро та Національного агентства з питань запобігання корупції. Це дозволить їм більш ефективно виконувати свої повноваження у проведенні розслідувань та здійсненні профілактичних заходів, бути неупередженими та незаангажованими.

Зараз світ працює на полі інформаційних технологій. Про це свідчать

⁴⁷ П'ять років після Євромайдану : чи підвела Європа Україну? URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-4631407>.

⁴⁸ Михайловська О. В. Деякі аспекти комунікативної взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості. *Науковий вісник Полісся*. Чернігів : ЧНТУ, 2016. № 1 (5). 136 с. URL: <http://nvp.stu.cn.ua/uk/component/k2/item/472-mihaylovska-o-v-deyaki-aspektikomunikativnoyi-vzaemodiyi-organiv-mistsevogo-samovryaduvannya-tagromadskosti.html>.

багато процесів що відбуваються як ззовні країни так і в державі. Розвиток ІТ-сфери дозволяє провести електронізацію та відкритість публічної інформації, переформатування взаємодії. Сьогодні це відбувається шляхом впровадження нових засобів обміну інформації, розширення використання інформаційних технологій для автоматизації адміністративних процесів у державних структурах. Електронні системи моніторингу та звітності сприятимуть зменшенню можливостей для корупційних практик та забезпечать відкритість управлінської діяльності ⁴⁹.

Звичайно, лише за сприяння громадянського контролю та всебічного розвитку механізмів активної участі громадськості в контролі за діяльністю державних органів влади можливо отримати позитивні наслідки між співпрацею цих інститутів. Встановлення громадських рад та комітетів, які мають право відстоювати інтереси громади, сприятиме ефективному контролю та запобіганню корупції безпосередньо на місцях.

Варто також працювати над розробкою та впровадженням національної освітньої програми, що буде спрямована на формування антикорупційної культури серед населення. Це є дуже важливим аспектом, адже дотримання громадянами соціальної та правової культури сприятиме зростанню рівня обізнаності про шкідливість корупції та її відходу від суспільства.

Сьогодні громадське суспільство свідоме того що необхідно розглядати внесення змін до законодавства для посилення відповідальності за корупційні дії. Введення жорстких покарань та механізмів контролю за їх виконанням.

Сприяння міжнародному обміну досвідом та передовими практиками в антикорупційній сфері є невід'ємною складовою на шляху до розвитку громадянського суспільства. Участь в міжнародних форумах та організаціях дозволить Україні ефективніше впроваджувати свої антикорупційні заходи.

⁴⁹ Колодій А. Ф. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні : монографія. Львів : Видавництво «Червона Калина», 2002. 276 с.

Сьогодні ми щоденно звертаємося до світової спільноти щодо допомоги в зупинці агресора і нас чують.

Лише комплексне впровадження запропонованих заходів сприятиме ефективній боротьбі з корупцією в Україні та прокладе шлях до створенню прозорої та справедливої системи управління у нашій державі.

Акцентуючи увагу на сутності проблеми що постає перед суспільством при реалізації своїх прав та свобод, створенні громадських організацій - що фактично являє собою так звану «школу демократії», звернемо увагу на їх статистику в розрізі років Незалежної України.

За тридцять років незалежності громадянське суспільство України пододало чималий шлях становлення та розвитку. З молодіжних рухів, професійних спілок і довколаполітичних об'єднань 90-х років воно трансформувалося у впливовий суб'єкт ключових суспільно-політичних процесів. Тут поняття «інститути громадянського суспільства» є узагальнюючою назвою для всіх упорядкованих і структурованих виявів громадянського суспільства. У такому значенні поняття використовується в останніх офіційних документах, зокрема в Указі Президента «Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки»⁵⁰. Активні осередки громадянського суспільства, організовані та стихійні, впливали на зовнішньо- та внутрішньополітичну траєкторії розвитку України, застерігаючи від повернення до кола країн пострадянського простору із авторитарними режимами. Масовим був опір громадськості в 2004-2005 рр., під час Помаранчевої революції. Кінець 2013 р. та початок 2014 р. також позначилися високим рівнем громадської активності. З початком воєнної агресії росії проти України та окупації нею АР Крим і м. Севастополя та частини Донецької та Луганської областей, народження потужного волонтерського, благодійницького, добровольчого

⁵⁰ Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки : указ Президента України від 27.09.2021 р. № 487/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4872021-40193>.

рухів значно розширило межі впливу громадянського суспільства на безпекову сферу. Нові рухи та ініціативи громадян докорінно змінили усталений ландшафт громадянського суспільства в Україні, а волонтерський і ветеранський рухи стали потужним сегментом у загальній структурі громадянського суспільства та активно взаємодіють з органами державної влади.

Згідно з даними опитування ⁵¹, проведеного ChathamHouse, вплив на національні політики та консолідація інтересів громадян задля досягнення спільної мети є пріоритетними цілями діяльності українських організацій громадянського суспільства (так вважають 56,2% та 55,6% опитаних відповідно). Загалом, порівняльний огляд статистики та динаміку створення нових громадських та благодійних організацій в період з 2017 року по 2022 роки показує нам періодичне зростання активності громадян (табл. 3.1) ⁵².

Таблиця 3.1 – Динаміка кількості реєстрації нових громадських та благодійних організацій по роках (2017-2022)⁵³

Нові організації	Кількість зареєстрованих організацій за роки				
	2017 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Громадські організації	4827	4905	3739	4360	2760
Благодійні організації	783	654	723	830	6367

Такі процеси є, на мою думку, закономірні, оскільки активність громадян була продектована подіями, що відбувалися в державі, процесами що їх провокували та рушійною силою – громадянським суспільством, що вкотре показало свою високу свідомість.

⁵¹ <https://www.chathamhouse.org/2017/10/struggle-ukraine#civil-society>

⁵² Definition of Youth. United Nations. URL: <http://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf>.

⁵³ Дані відкритих реєстрів отриманих через портал «Дія» та сервіс Opendatobot.

3.2 Перспективи посилення взаємодії громадянського суспільства з органами місцевого самоврядування в процесах повоєнної відбудови України

Незважаючи на те, що бойові дії в Україні тривають, час починати думати про післявоєнну відбудову країни. Найбільш активні союзники Україні – насамперед США та Європейський Союз, вже почали планувати те, що, ймовірно, стане найамбітнішою післявоєнною відбудовою в сучасній історії.

Експерти вважають, що зусилля щодо України значно відрізняться від недавніх ініціатив із післявоєнної відбудови в Іраку та Афганістану. Ця відбудова нагадуватиме ситуацію в Західній Європі після Другої світової війни, а також Східну Європу після холодної війни та Західні Балкани після розпаду Югославії. Уроки цих епізодів мають стати джерелом інформації для відбудови нашої держави. Так, у ті часи США надали гроші та безпеку, а європейці забезпечили основну частину фінансування та просунули історичний процес європейської інтеграції⁵⁴.

Безпека буде такою ж важливою, як і відбудова України, оскільки безпека та реконструкція взаємопідсилюють одна одну. Надійні механізми безпеки посилюють впевненість у тому, щоб ризикувати та брати на себе довгострокові зобов'язання.

Володимир Шейгус, виконавчий директор ІСАР «Єднання» зазначив: «Від 24 лютого організації громадянського суспільства ще раз довели, що вони є надійною опорою для держави, ЗСУ та громадян, які опинилися в скрутні через війну. ІСАР «Єднання» своєю чергою, як громадська організація, має за мету посилити громадський сектор, покращити середовище, в якому функціонують неприбуткові організації, щоб вони продовжували виконувати свої місії. Тому ми ініціювали це дослідження, щоб краще зрозуміти потреби та проблеми сектору, продемонструвати їхню

⁵⁴ Україна в майбутньому. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/07/01/pislyavoyenne-vidnovlennya-ukrayiny-golovni-jmovirni-sczenariyi>.

роль у повномасштабній війні. А також проаналізувати, які нові програми та ініціативи варто розробити, щоб підтримати громадянське суспільство України»⁵⁵.

В період надскладних для України часів, громадянське суспільство продемонструвало високий ступінь швидкої адаптації до нових реалій і можливості продовжувати працювати, про що свідчать результати дослідження Київського міжнародного інституту соціології. Так як з початком повномасштабної війни робота міжнародних донорів завмерла на певний період, громадські організації швидко переорієнтувалися і продовжили працювати, при цьому 80% організацій взагалі не припиняли свою роботу за основними напрямками⁵⁶. Завдяки цьому люди, які постраждали, ЗСУ, суспільство відчували підтримку.

На жаль, системна робота пов'язана з питаннями децентралізації, реформування системи влади, правовою реформою, освітою – усе це дуже постраждало ще й в час пандемії. І наразі проекти щодо ініціативи відкритого уряду переносяться на другий план, і в цьому є певні ризики довгострокових проблем⁵⁷.

Звичайно із цим не можливо не погодитись, адже саме в тій ситуації ми проявили себе дійсно як нація і що в свою чергу дало нам можливість стільки часу давати гідну відсіч противнику навіть із обмеженим ресурсом. Варто звернутися до історичних паралелей країн сусідів. Щоб керувати реконструкцією Східної Європи після холодної війни, Конгрес надав одному старшому координатору широкі наглядові повноваження. Відтворення цього підходу для України посилить внесок США у відбудову: колективний Захід повинен мати високопосадовців в Україні, які щоденно контактують з українською владою⁵⁸, тут недостатньо періодичних донорських

⁵⁵ План відновлення України. URL:<https://recovery.gov.ua>.

⁵⁶ Про затвердження плану дій із впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» у 2021-2022 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2021 р. № 149-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/149-2021-%D1%80#Text>.

⁵⁷ Там само.

⁵⁸ Там само.

конференцій.

Західні експерти зауважують, що визначення послідовності та пріоритетності основних завдань: розмінування величезних масивів землі, розчищення завалів, будівництво притулків і шкіл, а також надання базової медичної допомоги – дасть швидкий старт відбудові. Близько 35 % довоєнного населення України є переселенцями. Якщо політики не будуть активно сприяти поверненню, це не відбудеться органічно в масштабах, необхідних для відновлення.

Приватні інвестиції, ймовірно, забезпечать основну частину фінансування відновлення України. А заморожені російські активи, як офіційні, так і приватні, можуть зробити значний внесок у цей процес, однак їх використання вимагатиме серйозних юридичних обґрунтувань.

Аналітичні центри підраховують збитки України та перспективи нових траншів. Про це також варто думати сьогодні. Адже фактично з кожним днем та зовнішньою донорською допомогою росте і зовнішній борг, що відповідно впливатиме на якість життя суспільства в післявоєнний період.

Які є ризики для міжнародних партнерів ⁵⁹? Світовий банк заявив, що на післявоєнне відновлення країні потрібно понад \$400 мільярдів. Таку оцінку збитків зроблено на основі аналізу руйнувань української інфраструктури протягом року війни, до 24 лютого 2023-го включно, наголошують у міжнародній установі. Зокрема, Світовий банк не врахував масштабної техногенної катастрофи – підриву росіянами Каховської ГЕС. За словами прем'єра Дениса Шмигала, наразі Україна оцінює витрати на відбудову в \$750 мільярдів. Голова Європейського інвестиційного банку Вернер Гоєр озвучував суму понад \$1 трильйон. Оскільки війна триває, розмір збитків тільки зростатиме, наголошують аналітики ⁶⁰. Голова Міжнародного наукового центру імені Вудро Вільсона Марк Ендрю Грін

⁵⁹ Післявоєнна відбудова. Скільки потрібно часу для відновлення. URL: <https://www.zido.com.ua/news/ukrayina/pislyavoyenna-vidbudova-ukrayiny-skilky-potribno-chasu-dlya-vidnovlennya>.

⁶⁰ Там само.

уточнює, що у своїх підрахунках Світовий банк не врахував витрати на відновлення територій, які від 2014 року окуповані РФ, зокрема півострів Крим і частини Донецької та Луганської областей.

Серед ризиків BMI Research виділяють такі:

Міжнародна підтримка України може опинитися під питанням. Так, російське вторгнення багато в чому зміцнило концепцію «колективного Заходу», але навіть тепер є винятки: достатньо згадати позицію Угорщини та впливових республіканців у США. Суперечки щодо розподілу ресурсів можуть послабити механізм допомоги.

Донори не мають «втомитися». Аналітики Deloitte визнають, що найбільші донори (ЄБРР, USAID) продемонстрували готовність допомагати вже зараз. Але не варто очікувати, що ця динаміка буде незмінною. Також матиме місце і конкуренція країн за вплив в Україні. А це і свою чергу може спричинити неефективне використання коштів на місцях та . Саме в таких ситуаціях і можливі прогалини в співпраці громад та влади. Корупція на жаль не подолана в країні як явище в цілому ⁶¹. Міжнародні аналітики вважають, що в післявоєнній Європі вона була відносно незначною. Проте корупційна складова серйозно підірвала аналогічні проекти в Боснії та Герцеговині, Іраку, Афганістані й Косові. Водночас аналітики наголошують про наявність антикорупційних реформ в Україні ще до 2022 року ⁶².

Важливо розуміти та аналізувати проблеми з якими зіткнулися сьогодні та які виникнуть в найблищому майбутньому. Це стосуватиметься якості життя населення країни в цілому. Відповідно і всі процеси на шляху до налагодження відносин громадянського суспільства з державою зазнають тимчасового призупинення позитивної динаміки розвитку.

Кошти донорських організацій та міжнародних банків розвитку є одним з ключових джерел фінансування для післявоєнної відбудови України.

⁶¹ Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 р. № 976. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF#Text>.

⁶² Там само.

однак їхні можливості теж небезмежні: пріоритет необхідно віддавати грантам, а не кредитам, стверджують аналітики однієї з найбільших консалтингових компаній Deloitte ⁶³. З чим варто погодитися У матеріалі експерти міжнародної компанії зазначають, що гранти становили близько 90% інвестицій плану Маршалла. Про це також заявила глава МВФ Крісталіна Георгієва, що підтримка максимально має відбуватися коштом грантів, а не кредитів, тому що в найближчому майбутньому доходи в Україні різко скорочуватимуться й навіть після війни вона зіткнеться з дуже високою вартістю реконструкції. Збільшувати держборг в умовах різкого скорочення доходів та значного зростання видатків просто нерозумно.

Українська влада має активніше координувати відновлення економіки. Сьогодні це завдання розосереджене між різними донорськими організаціями, пише консультант Світового банку та USAID Рей Сальваторе Дженнінгс. За його словами, координація завжди складна в умовах війн. До того ж досвід Ліберії, Афганістану та Іраку нагадує, що не завжди допомогу надають ефективно. Насамперед це пов'язано з її дублюванням, нераціональним використанням та неправильною послідовністю.

Демографічна криза змінює реальність України на найближчі десятиліття. Це буде важливим негативним фактором який позначиться саме на розвитку громадянського суспільства. Саме людський капітал дуже важливий для відновлення країни, навіть більше ніж аніж фінансовий. Очевидно, що повномасштабне вторгнення призвело до серйозної демографічної кризи. Перспективи її подолання не тішать.

Проте апелювання до патріотичних почуттів не дає стовідсоткової гарантії. Підкріпити його можна конкретними рішеннями. Наприклад, віддавати пріоритет будівництву житла та створенню робочих місць у процесі відновлення. Нові можливості для освіти та працевлаштування стануть найважливішим першим кроком у відновленні нашої країни.

⁶³ Форум диригент. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk.html>.

Таким чином, умови воєнного стану ставлять складні виклики перед органами влади та місцевого самоврядування, де взаємодія з громадськістю є ключовою у протидії російській агресії. Громадянське суспільство виявило високу активність і готовність допомагати Збройним Силам України, волонтерським групам та постраждалим від бойових дій. Організації громадянського суспільства стали важливими партнерами для влади, допомагаючи вирішувати проблеми, що виникають у зв'язку з бойовими діями. Ефективним інструментом розвитку громадянського суспільства є створення консультативно-дорадчих органів, які залучають громадськість до формування та реалізації політики. Такі механізми взаємодії можуть бути реалізовані різними інституціями – від парламенту до органів місцевого самоврядування, що підтверджує різноманітність підходів до співпраці між державою та неурядовими організаціями. Водночас важливо зазначити, що формування громадянського суспільства в різних демократичних країнах досягається через створення консультативно-дорадчих органів, які уможливають безпосередню участь громадян у формуванні та реалізації політики на всіх рівнях влади. Розвиток механізмів публічних консультацій в Європейському Союзі є важливим елементом, оскільки це один із методів взаємодії вищих органів ЄС з громадськими інституціями, який є формою комунікації з громадськістю.

Ефективність взаємодії між політичними структурами та громадянським суспільством має безпосередній вплив на якість моделі державного управління, що є визначальним для процесу державотворення. Після завершення воєнного стану слід розглянути можливість подальшої децентралізації влади та передачі повноважень регіональним і місцевим органам влади. Це спрямовано на зміцнення держави та формування єдиної системи виконавчої влади на всіх рівнях, що базується на принципах відкритості та прозорості в управлінні та враховує реакцію суспільства. Для розширення участі громадян у державному управлінні в Україні мають бути

запроваджені нові форми публічних консультацій між владою та організаціями громадянського суспільства. Це передбачає створення механізмів підготовки проектів нормативно-правових актів та інших рішень з урахуванням громадської думки та експертних оцінок.

Усі важливі рішення, що приймаються органами виконавчої влади, повинні проходити процес публічного обговорення, який передбачає залучення громадських експертів та аналіз громадської (професійної) думки.

Рівень «зрілості» громадянського суспільства визначає його взаємодію з владою. Якщо суспільство «розмите і примітивне», то держава є його зовнішнім втіленням. Але такий баланс можливий лише тоді, коли громадянське суспільство демонструє «зрілість». У нинішніх умовах взаємодія між владою та інститутами громадянського суспільства в Україні стикається з новими викликами. У цей період важливо забезпечити єдність суспільства та спільно протистояти загрозам. Громадяни демонструють велич і рішучість захищати свою країну та допомагати один одному. Цей період зміцнює національну єдність, зменшує політичні розбіжності та об'єднує кожного українця на захист своєї Батьківщини та свободи.

В умовах російсько-української війни взаємодія громадянського суспільства та політичної влади набуває особливого значення, оскільки цей період супроводжується нестабільністю в політичній, економічній та соціальній сферах. У відповідь на виклики, спричинені конфліктом, Україна ухвалила низку законодавчих актів, що регулюють взаємодію громадянського суспільства та політичної влади.

Наприклад, одним із важливих законів, який набув чинності після 24.02.2022, є зміни до чинного закону «Про національну безпеку України», які спрямовані на забезпечення ефективності заходів із захисту держави в умовах військової агресії. Він передбачає посилення взаємодії між громадянським суспільством та органами державної влади у сферах безпеки і оборони, в тому числі залучення громадян у захисті територіальної цілісності

та обороноздатності країни. Крім того, у зв'язку з необхідністю надання гуманітарної допомоги та підтримки внутрішньо переміщених осіб, були прийняті закони, спрямовані на координацію дій влади та громадянського суспільства у вирішенні соціально-економічних проблем, що виникли внаслідок війни. Результати цих змін демонструють зростаючу важливість взаємодії між громадянським суспільством та політичною владою в умовах російсько-української війни та нестабільності. Зважаючи на стрімкий розвиток технологій, необхідно дослідити їхній вплив на нормативно-правовий аспект взаємодії між владою та інститутами громадянського суспільства. Це включає аналіз правового регулювання кібербезпеки, захисту персональних даних, використання інформаційних технологій у діяльності організацій громадянського суспільства та державних органів. Вивчення цих аспектів допоможе краще зрозуміти складні взаємовідносини між державою та громадянським суспільством в умовах війни та спрямувати зусилля на вдосконалення нормативно-правового середовища для захисту прав та інтересів громадян.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі узагальнено та вирішено актуальне наукове питання налагодження взаємодії громадянського суспільства і органів місцевого самоврядування. В умовах сьогодення побудова сучасної демократичної правової держави потребує ефективної взаємодії органів та структур влади всіх рівнів та інститутів громадянського суспільства.

1. Громадянське суспільство має низку суттєвих ознак, які дозволяють дати йому якісну характеристику: це суспільство соціальної, ринкової держави, що забезпечує свободу економічної діяльності, підприємництва, праці, різноманітність і рівність усіх форм власності та їх рівний захист, суспільну користь і добросовісну конкуренцію; це суспільство, побудоване на принципах самоврядування і саморегулювання, вільної ініціативи громадян та їх колективів; це суспільство справжньої свободи і демократії, в якому визнається пріоритет прав людини; це суспільство, що забезпечує соціальну захищеність громадян, гідне життя і розвиток людини.

Найважливішими структурними елементами громадянського суспільства є: добровільно сформовані первинні самоврядні спільноти людей (сім'я, різні асоціації, бізнес-корпорації, громадські об'єднання); сфера самоврядування вільних індивідів та їхніх організацій, захищена від втручання державної влади; сукупність недержавних суспільних відносин.

Взаємодія органів державної влади з інститутами громадянського суспільства є сучасною умовою розвитку демократичної держави у світі. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування повинні співпрацювати з громадськістю, оскільки наявний потенціал населення допоможе впливати на ефективність взаємодії та розвиток партнерських відносин. Співпраця органів державної влади з громадськістю є запорукою конструктивної реалізації державної політики.

2. Процес становлення громадянського суспільства в Україні об'єктивно пов'язаний з певними труднощами, тому ефективне правове регулювання діяльності організацій громадянського суспільства має велике значення в процесі переходу відносин між державою та громадянським суспільством на рівень партнерства. В основу такого регулювання мають бути покладені принципи невтручання, дерегуляції та прозорості.

Причинами неефективності консультацій з громадськістю є: небажання органів виконавчої влади розглядати пропозиції; низька якість пропозицій; відсутність належного інформування про консультації; корупція, що перешкоджає прозорості прийняття рішень; максимальне залучення їх потенціалу як складової громадянського суспільства до процесів, що відбуваються в державі.

3. Громадянське суспільство та організації громадянського суспільства (ОГС) в ньому є важливими суб'єктами розвитку. ОГС відіграють роль постачальників послуг у сфері розвитку та в гуманітарних ситуаціях. Вони сприяють розробці політики через діалог та адвокацію. Вони є лідерами у просуванні та захисті прав людини та демократизації. ОГС цінують за їхній досвід, знання та швидке і гнучке реагування. Їх також цінують за здатність виявляти нові, а також давні та часто системні перешкоди на шляху соціального, економічного та демократичного розвитку, а також за їхню здатність до інновацій, розробки та впровадження рішень.

4. На рівні Богородчанської селищної громади існує ряд проблем щодо налагодження конструктивної взаємодії з деякими громадськими організаціями в силу існуючих психологічних та соціальних протиріч, небажання керівників окремих організацій активно співпрацювати з керівництвом громади.

Наявна така проблема як слабка роль зареєстрованих громадських організацій, що проявляє себе в обмеженій участі громадських організацій у

процесі прийняття управлінських рішень та слабкій їх взаємодії з органами місцевого самоврядування.

Отож на порядку денному стоїть питання пошуку дієвих механізмів співпраці між органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями.

5. Вважаємо, що основними засадами ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства мають бути наступні:

1) визнання органами місцевого самоврядування прав та законних інтересів інститутів громадянського суспільства на участь у формуванні та реалізації державної політики;

2) забезпечення органами місцевого самоврядування прав та законних інтересів інститутів громадянського суспільства;

3) невтручання органів місцевого самоврядування у діяльність один одного за винятком випадків, передбачених чинним законодавством;

4) гласність та колегіальність при виробленні спільних рішень та їх реалізації;

5) відповідальність за виконання взятих на себе зобов'язань;

6) рівність прав інститутів громадянського суспільства на державну підтримку у випадках, передбачених чинним законодавством;

7) громадський контроль за органами місцевого самоврядування відповідно до чинного законодавства.

Важливим напрямом інституційного механізму управління взаємовідносинами між владою та громадськістю є вдосконалення публічних консультацій. Інтенсифікація публічних консультацій сприятиме формуванню консолідованої позиції щодо змісту та напрямів державної політики на місцевому рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова Л. В., Лізаковська С. В. Оцінка механізмів взаємодії органів публічної влади з громадськістю в системі державного управління. *Державне управління : удосконалення та розвиток*. 2018. № 7. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/7_2018/7.pdf.
2. Бойчук М. Влада і громадянське суспільство : механізми взаємодії : монографія. К. : Вид-во НПУ ім. Драгоманова, 2007. 146 с.
3. Ващенко А. С. Моделі взаємодії громадянського суспільства та держави в концепціях представників англо-американської політичної традиції. *Політикус*. 2018. Вип. 4. С. 25-31. URL: http://politicus.od.ua/4_2018/5.pdf.
4. Великий енциклопедичний юридичний словник. / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид., переробл. і допов. К. : Вид-во Юрид. думка, 2012. 1020 с.
5. Герасименко О. Інституційні механізми взаємодії громадянського суспільства і держави : спроба структуризації. *Аспекти публічного управління*. 2023. Том 11. № 3.
6. Держава і громадське суспільство, алгоритм взаємодії. URL: <https://www.prostir.ua/?news=derzhava-i-hromadyanske-suspilstvo-alhorytm-vzajemodiji>.
7. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану : постанова Кабінету міністрів України від 06.04.2022 № 209. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-%D0%BF#Text>.
8. Енциклопедія сучасної України. ред. кол. : І. М. Дзюба (співгол.), А. І. Жуковський (співгол.), М. Г. Железняк (відпов. секр.) та ін. Київ : НАН України. 2014. 700 с.

9. Загальна декларація прав людини : Міжнародний документ від 10.12.1948 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

10. Карта Богородчанської селищної територіальної громади. URL: <https://bogo-rada.gov.ua>.

11. Колодій А. Ф. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні : Монографія. Львів : Видавництво «Червона Калина», 2002. 276 с.

12. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Міжнародний документ від 04.11.1950 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

13. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

14. Кравцова З. С. Окремі аспекти взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 46-49.

15. Кудряченко А., Зеленько Г. & Толстов С. Роль міжнародних організацій у діяльності інститутів громадянського суспільства в Україні. Аналітична доповідь. К. : Державна установа Інститут всесвітньої історії НАН України, 2015.

16. Луцький Р. П. Розвиток та удосконалення системи взаємодії між поняттями «особа», «громадянське суспільство» та «право». *Взаємодія громадянського суспільства, особи і держави : вектор удосконалення* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-й річниці Конституції України (м. Київ, 22 червня 2021 р.). Київ : Київський регіональний центр НАПрН України, 2021. С. 25-31.

17. Малаш С. М. Напрями вдосконалення взаємодії з громадськістю органів виконавчої влади. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2017/1-2017/10.pdf>.

18. Михайловська О. В. Деякі аспекти комунікативної взаємодії органів місцевого самоврядування та громадянськості. *Науковий вісник Полісся*. Чернігів : ЧНТУ, 2016. № 1 (5). 136 с. URL: <http://nvp.stu.cn.ua/uk/component/k2/item/472-mihaylovska-o-v-deyaki-aspektikomunikativnoyi-vzaemodiyi-organiv-mistsevogo-samovryaduvannya-tagromadskosti.html>.

19. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Міжнародний документ від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042.

20. Моргун В. А. Періодизація розбудови громадянського суспільства в незалежній Україні. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2003. № 4. С. 223-229.

21. Паспорт Богородчанської селищної територіальної громади станом на 01.01.2024 р. URL: https://bogo-rada.gov.ua/?page_id=17332.

22. Післявоєнна відбудова. Скільки потрібно часу для відновлення. URL: <https://www.zido.com.ua/news/ukrayina/pislyavoyenna-vidbudova-ukrayiny-skilky-potribno-chasu-dlya-vidnovlennya>.

23. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua>.

24. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

25. Положення про молодіжну раду при Богородчанській селищній раді. URL: <https://bogo-rada.gov.ua/wp-content/uploads/2021/12/Положення-про-Молодіжну-раду-коректне.pdf>.

26. Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Івано-Франківської області : розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 р. № 714-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/714-2020-%D1%80#Text>.

27. Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо забезпечення прозорості місцевого самоврядування. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3590-20#Text>.

28. Про громадські об'єднання : закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.

29. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.

30. Про доступ до публічної інформації : закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

31. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#n30>.

32. Про затвердження плану дій із впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» у 2021-2022 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2021 р. № 149-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/149-2021-%D1%80#Text>.

33. Про затвердження Порядку державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи : наказ Міністерства юстиції від 09.02.2016 року № 359/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0200-16#Text>.

34. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 р. № 976. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF#Text>.

35. Про затвердження форм заяв у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : наказ Міністерства юстиції від 11.11.2016 року № 3268/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1500-16#Text>.

36. Про місцеве самоврядування в Україні : закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>.

37. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки : указ Президента України від 27.09.2021 р. № 487/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4872021-40193>.

38. про правовий режим воєнного стану : указ Президента України від № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

39. Про публічні консультації : закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3841-20#Text>.

40. П'ять років після Євромайдану : чи підвела Європа Україну? URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-4631407>.

41. Руденко А. Ф. Основні форми та напрями взаємодії органів державної влади з організаціями громадянського суспільства в Україні на регіональному рівні. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. 2020. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-11/Rudenko_region-0c8fe.pdf.

42. Стратегія розвитку Богородчанської селищної територіальної громади до 2027 року. URL: <https://bogo-rada.gov.ua/wp-content/uploads/2024/01/00.pdf>.

43. У Богородчанах відкрили громадсько-соціальний простір «BOGONAB». URL: <https://bogo-rada.gov.ua/?p=18914>.

44. Україна в майбутньому. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/07/01/pislyavoyenne-vidnovlennya-ukrayiny-golovni-jmovirni-sczenariyi>.

45. Форум диригент. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk.html>.

46. Хартія основних прав Європейського Союзу : Міжнародний документ від 07.12.2000 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_524.

47. Яблонський В., Корнієвський О. & Вознюк П. Громадянське суспільство України : сучасний стан і перспективи впровадження

європейських стандартів взаємодії з державою : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. К. : НІСД, 2014.

48. Datsii N., Zaitseva L., Kravchenko O. Development of civil society as an institution of public authority. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/9_2020/3.pdf.

49. Definition of Youth. United Nations. URL: <http://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf>.

50. Gavkalova Nataliia, Yeromka Danylo, Tabatskyi Maksym. Analysis of mechanisms of interaction between public authorities and public organizations at the local level. URL: <https://public.scnhub.com/palr/index.php/palr/article/view/171/143>.

51. Law on Transparency of Local Self-Government : What Will Change in Communities. URL: <https://communities.org.ua/en/novyny/law-on-transparency-of-local-self-government-what-will-change-in-communities>.

52. Overview : Enabling civil society through effective development co-operation. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f2aef4ad-en.pdf?expires=1733205586&id=id&accname=guest&checksum=DD451FC27AB3FD35F42573FB135144A3>.